

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Ústav sociálních studií

**Problematika alternativních trestů
se zaměřením na trest obecně prospěšných prací**

Diplomová práce

Autor: Bc. Adéla Červinková

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Stanislava Svoboda Hoferková, Ph.D., LL.M.

Oponent práce: Mgr. Gabriela Caltová Hepnarová, Ph.D.

Zadání diplomové práce

Autor: Adéla Červinková

Studium: P20P0030

Studijní program: N7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika

Název diplomové práce: **Problematika alternativních trestů se zaměřením na trest obecně prospěšných prací**

Název diplomové práce AJ: The issue of alternative punishments with a focus on community service

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce se zabývá alternativními tresty, konkrétně se zaměřuje na alternativní trest obecně prospěšných prací. Úvod teoretické části práce se zabývá pojmem a účelem trestu, pozornost je věnována stručnému rozboru restorativní justice. V teoretické části je dále definován a popsán systém alternativních trestů. Další kapitola práce se věnuje trestu obecně prospěšných prací, právní úpravě, podmínkám, procesu ukládání a výkonu. Empirická část mapuje problematiku trestu obecně prospěšných prací.

Lata, Jan. *Účel a smysl trestu*. 1. vyd. Praha: LexisNexis, 2007. 114 s. Knihovnička LexisNexis. ISBN 978-80-86920-24-5.

Novotný, Oto a kol. *Kriminologie*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2008. 527 s. ISBN 978-80-7357-377-5.

Ščerba, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2011. 416 s. Teoretik. ISBN 978-80-87212-68-4.

Štern, Pavel, Ouředníčková, Lenka, ed. a Doubravová, Dagmar, ed. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. 212 s. ISBN 978-80-7367-757-2.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.

Garantující pracoviště: Katedra sociální pedagogiky,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Stanislava Svoboda Hoferková, Ph.D., LL.M.

Oponent: Mgr. Gabriela Caltová Hepnarová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 13.1.2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně pod vedením vedoucí diplomové práce a s použitím pramenů literatury uvedených v seznamu citovaných zdrojů.

V Hradci Králové dne 19. 4. 2022

.....
Bc. Adéla Červinková

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí diplomové práce Mgr. et Mgr. Stanislavě Svoboda Hoferkové, Ph.D., LL.M. za cenné rady, vstřícné jednání a čas, který mi věnovala. Poděkování patří také mé rodině za to, že mi byla oporou během celého studia.

Anotace

ČERVINKOVÁ, Adéla. *Problematika alternativních trestů se zaměřením na trest obecně prospěšných prací*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2022, 75 s. Diplomová práce.

Diplomová práce se zabývá alternativními tresty, konkrétně se zaměřuje na alternativní trest obecně prospěšných prací. Diplomová práce je členěna do čtyř kapitol. První kapitola se věnuje pojmu a účelu trestu, pozornost je věnována stručnému rozboru restorativní justice. Druhá kapitola se zabývá alternativními tresty, v kapitole jsou alternativní tresty definovány a jednotlivé alternativní tresty jsou zde stručně popsány. Podrobněji se kapitola zabývá alternativním trestem obecně prospěšných prací, podmínkám, procesu ukládání a výkonu. Třetí kapitola práce se věnuje činnosti Probační a mediační služby při výkonu trestu obecně prospěšných prací. Poslední kapitola práce představuje výzkumné šetření, ve kterém je využita kvalitativní metoda výzkumu. Pro výzkumné šetření byla zvolena metoda pozorování, kazuistiky a analýzy dokumentů.

Klíčová slova: alternativní trest, obecně prospěšné práce, Probační a mediační služba, restorativní justice

Annotation

ČERVINKOVÁ, Adéla. *The issue of alternative punishments with a focus on community service*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2022. 75 pp. Diploma Thesis.

The Diploma Thesis deals with alternative sentences, specifically focusing on the alternative sentence of community service. The Diploma Thesis is divided into four chapters. The first chapter deals with the concept and purpose of punishment and attention is paid to a brief discussion of restorative justice. The second chapter deals with alternative sentences; the chapter defines alternative sentences and briefly describes each alternative sentence. The chapter looks in more detail at the alternative sentence of community service, the conditions, the process of imposition and execution. The third chapter of the Diploma Thesis deals with the activities of the Probation and Mediation Service in the execution of community service sentences. The last chapter of the Diploma Thesis presents a research investigation in which a qualitative research method is used. The method of observation, case study and document analysis was chosen for the research investigation.

Keywords: alternative sentences, community service, The Probation and Mediation Service, restorative justice

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomová práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum.....

Podpis studenta.....

Obsah

Úvod	9
1 Pojem a účel trestu	11
1.1 Teorie a účel trestu.....	12
1.2 Restorativní justice	15
2 Formy alternativních trestů v České republice	17
2.1 Pojem alternativních trestů	17
2.2 Druhy alternativních trestů	18
2.3 Obecně prospěšné práce.....	28
3 Činnost Probační a mediační služby při výkonu trestu OPP	33
3.1 Vymezení cíle a činnost Probační a mediační služby.....	33
3.2 Činnost Probační a mediační služby ve vztahu k trestu OPP	34
4 Výzkumné šetření zaměřené na problematiku trestu OPP	39
4.1 Výzkumy zabývající se problematikou obecně prospěšných prací	39
4.2 Koncepce výzkumného šetření	41
4.3 Prezentace kazuistik.....	43
4.4 Závěry výzkumného šetření	54
4.5 Zhodnocení výzkumného šetření	66
Závěr	68
Seznam použitých zdrojů	69
Seznam tabulek a grafů	74
Seznam příloh.....	75
Příloha A	75

Úvod

Diplomová práce pojednává o problematice alternativních trestů a detailněji se zaměřuje na trest obecně prospěšných prací. Téma bylo zvoleno z důvodu zájmu o danou problematiku a zájmu o organizaci Probační a mediační služby. Probační a mediační služba mě zaujala svou činností a přístupem ke klientům. V jednom ze středisek jsem vykonala odbornou stáž, zkušenosti jsem využila ve výzkumném šetření diplomové práce. Cílem práce je popsat problematiku alternativních trestů se zaměřením na trest obecně prospěšných prací a poskytnout tak ucelený pohled na dané téma.

S pojmem alternativní trest se pojí všechny tresty, které nejsou spojeny s trestem odnětí svobody. Alternativní tresty mají výhodu zejména v tom, že pachatel není vystavován negativním vlivům trestu odnětí svobody. Alternativní tresty jsou také méně nákladné a umožňují snazší začlenění pachatele zpět do společnosti.

Trest obecně prospěšných prací je jedním z nejčastěji ukládaným alternativním trestem. Pro společnost je tento trest prospěšný, protože odsouzení vykonávají práce bezplatně a tím šetří společnosti finance.

Teoretická část diplomové práce vymezuje základní terminologii, věnuje se problematice alternativních trestů. První kapitola práce se zabývá pojmem a účelem trestu, v kapitole je vymezen pojem trest, který s problematikou alternativních trestů souvisí. Kapitola se dále zabývá rozborem restorativní justice.

Druhá kapitola popisuje formy alternativních trestů. První část uvádí pojem alternativních trestů a v druhé části jsou jednotlivé alternativní tresty popsány. Detailněji se kapitola zaměřuje na trest obecně prospěšných prací, věnuje se podmínkám, procesu ukládání a výkonu.

Třetí kapitola mapuje činnost Probační a mediační služby při výkonu trestu obecně prospěšných prací, v kapitole jsou vymezeny cíle a činnosti Probační a mediační služby a dále se kapitola zabývá činností Probační a mediační služby ve fázi před pravomocným rozhodnutím soudu, tzv. předjednávání trestu, a ve fázi po pravomocném rozhodnutí soudu.

V poslední kapitole je uvedeno výzkumné šetření, které je zaměřeno na problematiku alternativního trestu obecně prospěšných prací. V kapitole jsou zmapovány výzkumy zabývající se problematikou trestu obecně prospěšných prací. Pro dosažení cíle výzkumného šetření byla zvolena kvalitativní metoda výzkumu. Výzkumné šetření bylo provedeno pomocí metody pozorování, vytvořenými kazuistikami a analýzou dokumentů.

1 Pojem a účel trestu

Tresty se v naší společnosti vyskytují a vyvíjí v průběhu celé historie a plní svůj účel a smysl. Trestání se uplatňuje v mnohých každodenních situacích – žák je potrestán učitelem, rodič potrestá dítě, sankce jsou uplatňovány v zaměstnání apod. Následující kapitola se zabývá pojmem a účelem trestu.

Nejprve je důležité definovat pojem trest. Trest je donucovací prostředek, který používá stát při plnění svých funkcí, stát tímto prostředkem chrání společnost před trestnými činy. Trest v českém trestním právu je „*opatřením státního donucení, ukládaným jménem státu k tomu povolanými soudy v trestním řízení, jímž se působí určitá újma za spáchaný trestný čin jeho pachateli; trestem se tak vyslovuje společenské odsouzení činu a jeho pachatele.*“ (Kubeš, 2009, s. 43) Púry (1995, s. 140) definuje trest jako prostředek, který je zákonem stanovený a státem vynutitelný následek spáchaného trestného činu, který ukládají soudy v trestním řízení a který obsahuje negativní hodnocení trestného činu a jeho pachatele a působí mu určitou újmu, jejímž prostřednictvím sleduje splnění účelu trestu.

Trest je sankce, která se ukládá za konkrétní jednání. Může mít právní a mimoprávní povahu. Právní, jak plyne z názvu, je ukládána soudy, kdežto tresty mimoprávní povahy jsou např. sankce morální a etické, např. odsouzení jednání veřejností. (Účel trestu, online)

Trest je určen následujícími prvky (Lata, 2007, s. 6):

1. zahrnuje bolest či jiný následek obvykle pokládáný za nepříjemný;
2. je ukládán za přestupek proti právním normám;
3. je ukládán skutečnému či alespoň předpokládanému pachateli za jeho skutek;
4. je vykonán (proveden) jinou osobou než je pachatel;
5. je uložen a vykonán autoritou ustanovenou právním systémem, proti kterému byl spáchan přestupek.

Kubeš (2009, s. 43) uvádí, že základní znakem trestu je způsobení újmy osobě (pachateli). „*České trestní právo je založené na zásadách humanismu, vychází z názoru, že trestní represe musí být rozumná a že má způsobit újmu, jen pokud to vyžaduje splnění účelu trestu.*“ (Kubeš, 2009, s. 44) Znamená to, že trest uložený pachateli nemá převyšovat nutnou ochranu společnosti, jsou zakázány kruté a ponižující tresty a výkonem trestu nesmí být ponížena lidská důstojnost pachatelů.

Januš (2020, s. 13) si položil otázku, proč vlastně trestáme pachatele. Podle něj mají tresty několik funkcí a funkce se mění a jsou odlišné u každého trestného činu. „*Zatímco v minulosti se společnost chtěla pachateli zejména pomstít, ublížit mu, a volila proto často kruté bolestivé a tělesné tresty či rovnou smrt, v současnosti již směřuje spíše k ochraně společnosti izolací pachatele a také k jeho nápravě.*“ Podle Laty (2007, s. 6) „*je klíčovým aspektem trestu újma uložená za porušení právní normy. Hlavním důvodem, proč je pokládáno za nutné trest ospravedlnit (a zabývat se tedy jeho účelem a smyslem), je skutečnost, že v sobě zahrnuje úmyslné uložení újmy (bolesti, utrpení) člověku, což je v obecné rovině pokládáno za morálně nepřijatelné.*“

Na závěr zde shrneme definici trestu. Trestem se rozumí prostředek státu, který lze uložit pouze pachateli trestného činu. Tresty ukládají výhradně soudy a uložením trestu je pachateli způsobena újma.

1.1 Teorie a účel trestu

V návaznosti na vymezení pojmu trest je třeba uvést, jaký má trest účel, tzn. důvod proč je trest ukládán, co má být trestem dosaženo. Funkcí trestu se rozumí prostředky a cíle, které vedou k dosažení účelu. (Durda, 2009) Gřivna, Scheinost, Zoubková a kol. (2019, s. 179) vidí smysl trestního práva a trestních postihů hlubší než jen uložení trestu. Hlavním úkolem je podle nich ochrana společnosti před kriminalitou. Lata (2007, s. 67) vidí důležitost uložení trestu v tom, že poškozeného ujišťuje, že zločin, který byl na něm spáchán společnost odsuzuje a chrání ho.

Teorie účelu trestu

Účel trestu se v průběhu historie vyvíjí a proměňuje. Na účel trestu se dá nahlížet třemi teoriemi:

- a) absolutní teorie;
- b) relativní teorie;
- c) smíšené teorie.

Absolutní nebo také někdy uváděné utilitární teorie (z lat. ius talionis – právo msty) „*punitur, quia peccatum est*“ – „*trestá se, protože bylo spácháno zlo*“. (Účel trestu, online) „*Pro utilitarismus je správné takové jednání, které mezi dostupnými alternativami*

působí nejlepší možné následky.“ Utilitární teorie připouští uložit pachateli trest pouze tehdy, pokud je pravděpodobné, že uložení trestu přinese lepší následky, než kdyby se tak nestalo. Pro utilitární teorii není spáchání zločinu důvodem pro potrestání, podle této teorie si ne každý zaslouží trpět za své činy. To shrnuje i následující citace: „*Nikdo si nezaslouží trpět, žádný trest tak není zasloužený, ale lze ho uložit jen jako nezbytné zlo, jež je nutné ve společenském zájmu.*“ (Lata, 2007, s. 19) Teorie absolutní vidí podstatu trestu v samotném trestu, s trestem nespojuje žádné další společenské cíle. Trestá se kvůli odplatě za spáchaný trestný čin. (Účel trestu, online)

Relativní teorie trestu dává dohromady podstatu trestu s účelem, účel stojí mimo samotný trest, je spojen s ochranou společnosti a jedince v této společnosti. „*Punitur, ne peccetur*“ – „*trestá se, aby nebylo pácháno zlo.*“ (Účel trestu, online) Trest pouze jako odplatu za spáchaný trestný čin odmítá. Relativní teorie spočívá v tom, že uložený trest musí být zasloužený, tzn., že musí být uložen za spáchaný trestný čin a musí odpovídat závažnosti činu. „*Uložený trest může způsobit méně utrpení, než způsobil spáchaný trestný čin, ale jeho výše musí být u podobně závažných trestných činů stejná.*“ Tato teorie nejvíce odpovídá smyslu pro spravedlnost, ale na druhou stranu je její nevýhodou to, že pachatele vyvrhne ze společnosti a neusiluje o jeho nápravu a znovuzачlenění do společnosti. (Lata, 2007, s. 34-36)

Smíšené teorie jsou, jak již z názvu napovídá, kombinací dvou předchozích teorií. Lata (2007, s. 51) uvádí, že smíšené teorie jsou ty teorie, které „*různým způsobem kombinují principy teorií utilitárních a retribučních. Většinou se nejedná o ucelené teorie, ale o jakýsi těžko definovatelný rozmanitý souhrn obou základních teorií, jež jsou samy o sobě různorodé, ba mnohdy rozporné.*“ Smíšená teorie usiluje o spojení trestu jako odplaty ve prospěch ochrany společnosti.

Podle Lata (2007, s. 111) „*musí ukládání trestů vycházet v první řadě z odplatného principu, a pokud by se výrazně řídilo utilitárními teoriemi, bylo by to tím paradoxně způsobeno více zla než užitku.*“ Gřivna, Scheinost, Zoubková a kol. (2019, s. 186) uvádějí, že „*české trestní právo je založeno na smíšené teorii trestání, která spojuje ochranné, nápravné a generálně preventivní působení trestu. Jedná se o teorii eliminační (vylučovací) – ochrana společnosti před pachateli trestných činů a zabránění odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti, teorie rehabilitační (nápravná) – výchova odsouzeného k tomu, aby vedl řádný život, a dokonce teorie odstrašení, která je preventivním účinkem trestu – působením na ostatní členy společnosti.*“

Účel trestu

Účel trestu není v nynějším trestním zákoníku (č. 40/2009 Sb.) na rozdíl od minulého definovaný. Starší trestní zákon č. 140/1961 Sb. definuje v § 23, že „*účelem trestu není odplata, ale ochrana společnosti před pachateli trestného činu.*“ Na základě výše uvedených teorií lze dovodit, že současný trestní zákoník je postaven na základech teorie smíšené, a to proto, že výše zmíněná teorie trestání spojuje nápravné, ochranné a generálně preventivní působení.

Nynější trestní zákoník obsahuje obecné zásady trestání do jednotlivých ustanovení o trestních sankcích. Zásady jsou formulovány obecně (§ 37 a § 38), speciálně (§39 až §45) a pro ochranná opatření (§ 97 a § 98). Tyto zásady budou „*na rozdíl od proklamativního účinku sankcí přímo aplikovatelné na konkrétní případy. Účel trestu pak vyplývá nejen z těchto obecných zásad, ale i z celkového pojetí trestního zákoníku a zejména pak z jednotlivých ustanovení upravujících ukládání trestních sankcí.*“ (Účel trestu, online)

Účel trestu vymezený v § 23 z. č. 140/1961 Sb. byl koncipován jako struktura dílčích cílů, když jednotlivé dílčí cíle uvedené v § 23 vyjadřují prostředky k dosažení základního cíle. Prostředky k dosažení cíle jsou: (Účel trestu, online)

1. Ochrana společnosti před pachateli trestných činů.
2. Zabránění v dalším páchání trestné činnosti (zabránit lze fyzickým znemožněním – uložení trestu odnětí svobody) či způsobením výrazných zábran, které určité jednání ztěžují (podmíněné uložení trestu odnětí svobody).
3. Výchova pachatele k vedení řádného života (výchovný charakter, slouží k tomu, aby si pachatel uvědomil odpovědnost za své chování a pochopil, že dostává „druhou šanci“ – různé prostředky – podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody, podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody či upuštění od zbytku výkonu trestu, zákaz činnosti nebo zákaz pobytu nejen jako hrozba přeměny podmíněného trestu na nepodmíněný).
4. Výchovné působení na ostatní členy společnosti.

S účelem trestu je spjata otázka spravedlnosti. Druh a výměra trestu by měly odpovídat společenské závažnosti a ostatním okolnostem spáchaného činu.

1.2 Restorativní justice

Restorativní justice (z anglického „restore“ – obnovit, ozdravit) v co největší možné míře směřuje k napravení závadného stavu. Kalvodová (2016, s. 2) nazývá restorativní justici jako nápravnou či obnovující justici. Jedná se o koncept zacházení s pachateli, který se odlišuje od klasické, tzn. retributivní (odplatné či trestající justice). Restorativní justice se řídí tím, že trestný čin nenarušuje právní normy, ale způsobuje újmu a narušuje mezilidské vztahy. *„Koncepce restorativní justice je chápána jako úsilí po obnovení trestným činem narušeného nebo ohroženého systému chráněných hodnot a sociálních vztahů. (Přeslíčková, Gajdoš, Krutina, 2003, s. 8)*

„Restorativní justice je proces, jenž v maximální možné míře zapojuje všechny, kterých se daná činnost dotkla. Restorativní justice usiluje o maximální možnou míru uzdravení a obnovu trestným činem narušených vztahů a za tímto účelem účastníkům umožňuje společně identifikovat způsobené újmy a vzniklé potřeby a od nich se odvíjející povinnosti a závazky.“ (Zehr, 2003, s. 10) Rozdíl mezi restorativní a retributivní justicí spočívá v tom, že každá chápe trestný čin odlišným způsobem. Retributivní justice nahlíží na trestný čin jako na vztah mezi pachatelem a státem a pozornost je soustředěována výhradně na pachatele. Restorativní justice soustřeďuje pozornost i na oběť trestného činu. Předpokládá tzv. sociální konflikt, tzn. na řešení konfliktu se musí aktivně podílet všichni dotčení. *„Klíčový význam v systému restorativní justice tak náleží těm aktivitám, opatřením a procesům, které v přítomnosti, popř. v blízké budoucnosti směřují k odčinění způsobených škod a k urovnání narušených právních a společenských vztahů, které minimalizují nebezpečí recidivy, tedy nikoli těm, které hodnotí určité jednání z pohledu minulosti, což je typické právě pro retributivní justici.“ (Kalvodová, 2016, s. 2)*

Restorativní justice vychází z názoru, že *„současná trestní spravedlnost nepředstavuje adekvátní reakci společnosti na kriminalitu. Jde o soubor postulátů, cílů a metod, které charakterizují určitý přístup k řešení problematiky zločinnosti.“ (Kalvodová, 2016, s. 2)*

Masopust Šachová (2019, s. 183) uvádí hodnoty, které se snaží restorativní justice vytvářet: uzdravení, podpora, posila osob, zapojení, participování do trestního řízení, respekt, přijetí osobní zodpovědnosti a podpora individuality.

Restorativní justice vychází z následujících principů (O restorativní justici, online):

- princip náhrady újmy obětem;
- princip participace (zapojení se) účastníků;
- dobrovolnost;
- dialog;
- spravedlivá péče o potřeby a zájmy zúčastněných;
- procedurální rovnost;
- kolektivní, na konsenzu založená dohoda;
- zaměření se na odškodnění, reintegraci a dosažení vzájemného pochopení;
- vyhnutí se dominanci.

„Podle zastánců principů restorativní justice (především sociologicky zaměřených kriminologů) už tradiční trestní politika není schopna bránit růstu kriminality ani řešit nejzávažnější problémy trestní justice (přeplněné věznice, slabá ochrana obětí, nedostatečná účinnost trestů apod.)“ (Gřivna, Scheinost, Zoubková a kol. (2019, s. 184)

Restorativní justice se snaží najít řešení, které bude přijatelné pro všechny strany sporu. V rámci restorativní justice má pachatel a oběť prostor ke vzájemné komunikaci, pachatel má příležitost převzít zodpovědnost za spáchaný trestný čin. Důležité je zmínit, že restorativní justice se nevyvíjí jako konkurenční k tradičnímu systému trestní justice. (Karabec, 2003, s. 42)

Níže uvedená tabulka nabízí srovnání rozdílů mezi klasickou, trestající, a restorativní justicí.

Tabulka č. 1: **Porovnání základních principů klasické a restorativní justice**

Klasická, trestající justice	Restorativní justice
Trestný čin je primárně porušením práva a prohřeškem proti státu.	Trestný čin je prohřeškem proti osobě a narušením vzájemných osobních vztahů.
Porušením zákona vzniká vina.	Porušení normy vytváří závazky a povinnosti.
Spravedlnost je naplněna prostřednictvím uznání viny pachatele a jemu uložené újmy (trestu).	K naplnění spravedlnosti dochází za účasti poškozeného, pachatele a členů komunity, kteří usilují o obnovu narušeného stavu a vztahů.
Hlavní zřetel je kladen na to, aby pachatelé byli podle zásluhy potrestáni.	Hlavní zřetel je kladen na potřeby poškozeného a odpovědnost pachatele v procesu nápravy.

Zdroj: Tomášek, 2010, s. 164

2 Formy alternativních trestů v České republice

Následující kapitola se zabývá alternativními tresty. První část uvádí pojem alternativních trestů a v části druhé jsou jednotlivé alternativní tresty pospány. Větší pozornost je věnována obecně prospěšným pracím z důvodu zaměření této práce na tento trest.

2.1 Pojem alternativních trestů

Do kontaktu s orgány činnými v trestním řízení, tedy s policií, státními zástupci a soudy, se dostává stále větší část populace. Z toho vyplývá, že doposud tradiční formy ochrany společnosti proti kriminální činnosti selhávají, z čehož vyplývají další problémy v podobě přeplněných věznic, nedostatečné účinnosti trestu či nedostatečné náhrady škody způsobené trestným činem. (Grívna, Scheinost, Zoubková a kol. 2019, s. 188) Nepodmíněný trest odnětí svobody ve spojení s alternativním řešením trestních věcí je jeden z vůdčích trendů české sankční politiky od devadesátých let minulého století. (Kalvodová, 2016, s. 70) Alternativní tresty jsou s postavením trestu odnětí svobody v sankčním systému trestního práva úzce spojeny. „*Problematika alternativních opatření k nepodmíněnému trestu odnětí svobody představuje již po řadu let často diskutované téma, a to nejen v rámci českého trestního práva.*“ (Ščerba, 2014, s. 15) Ukládání alternativních trestů je určeno pro pachatele, kteří páchají méně závažnou trestnou činnost (např. majetkovou). (Matoušek, 2011, s. 177)

„Alternativní tresty by měly být ukládány pachatelům, pro něž mají opatření tohoto charakteru výchovný smysl, tj. jsou-li předem minimalizována rizika, že se pachatel trestu bude vyhýbat a bude poskytovat nutnou spolupráci.“ (Rozum a kol., 2020, s. 11) Alternativní tresty ve vhodných případech slouží lépe a ekonomičtěji než tresty odnětí svobody, které nahrazují. (Morris, Tonry, 1990, s. 8) Válková, Kuchta a kol. (2012, s. 262) doplňují, že, alternativní tresty i tak zaručují naplnění účelu trestu stejně, jako kdyby byl pachatel odsouzen k trestu odnětí svobody.

Pojmem alternativní trest se rozumí trest nespojený s odnětím svobody či s izolací pachatele od společnosti. Sokol (2015, s. 833) uvádí, že na alternativních trestech může stát mnoho ušetřit, avšak nejsou bez problémů a nedají se použít ve všech případech.

Gřivna, Scheinost, Zoubková a kol. (2019, s. 188) uvádí, že alternativní tresty mají své místo v řadě zemí, a to z následujících důvodů:

- ekonomické důvody – jsou levnější na rozdíl od výkonu trestu odnětí svobody;
- penitenciární důvody – eliminují nežádoucí vliv pobytu ve vězeňském prostředí;
- kompenzační důvody – je zde vyšší možnost náhrady škody způsobené oběti než pachatele ve výkonu trestu odnětí svobody;
- trestněpolitické důvody – odpovídají trendu dekriminalizace společnosti a depenalizace.

2.2 Druhy alternativních trestů

Druhy trestů v České republice najdeme v § 52 tr. zákoníku.

„Česká republika věznila v roce 2019 zhruba 22 tisíc lidí. Dělo se tak v téměř čtyřech desítkách věznic po celé České republice, nejvytíženější z nich byla ta plzeňská. Kromě Čechů byli podle aktuálních údajů Vězeňské služby za mřížemi nejčastěji Slováci, Vietnamci a Ukrajinci. Každý vězeň přitom stojí denně okolo 1000 korun. V porovnání s ostatními zeměmi Evropské unie jsou tato čísla příliš vysoká a znamenají, že se u nás nedostatečně využívají alternativní tresty.“ (Januš a kol., 2020, s. 12)

Za spáchané trestné činy může soud uložit tresty (§ 52 tr. zákoníku)

- a) odnětí svobody;
- b) domácí vězení;
- c) obecně prospěšné práce (dále jen OPP);
- d) propadnutí majetku;
- e) peněžitý trest;
- f) propadnutí věci;
- g) zákaz činnosti;
- h) zákaz pobytu;
- i) zákaz vstupu na sportovní kulturní a jiné společenské akce;
- j) ztrátu čestných titulů nebo vyznamenání;
- k) ztrátu vojenské hodnosti;
- l) vyhoštění.

Přijetím nového trestního zákoníku v roce 2009 došlo k velkým změnám. Změny se týkaly zejména toho, jaké tresty lze za spáchané trestné činy uložit. Nový trestní zákoník přinesl dva nové alternativní tresty, a to trest domácího vězení a trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. „Došlo také k modifikaci již stávajících alternativních sankcí tak, aby mohly být aplikovány na širší okruh případů či aplikovány efektivněji.“ Snahou nového trestního zákoníku je zvýšení počtu uložených alternativních trestů. Odsouzený při výkonu alternativního trestu není vystavován negativním vlivům uvěznění, je ve svém přirozeném prostředí, nedochází k narušení rodinných a sociálních vazeb. Tím se tak snižuje nežádoucí stigmatizace odsouzeného a nedochází tak k poznamenání fyzické a psychické stránky osobnosti odsouzeného. (Januš a kol., 2020, s. 12)

Následující tabulka znázorňuje přehled o celkovém počtu odsouzených osob a o trestech, které byly uloženy v letech 2010-2015. Z tabulky je zřejmé, že nejvíce ukládaným alternativním trestem je podmíněné odsouzení. Trest OPP byl ukládán zhruba v 11 % z celkového počtu uložených trestů.

Tabulka č. 2: **Přehled o počtu osob odsouzených a o uložených trestech v letech 2010-2015**

Rok	počet všech odsouzených	NEPO trest	PO trest	obecně prospěšné práce	peněžitý trest	domácí vězení
2010	70 651	11 818 16,7 %	44 403 62,8 %	7 420 10,5 %	3 461 4,9 %	114 0,2 %
2011	70 160	11 733 16,7 %	45 783 65,3 %	6 514 9,3 %	3 078 4,3 %	228 0,3 %
2012	71 471	11 602 16,2 %	45 675 63,9 %	8 094 11,3 %	2 847 4 %	398 0,6 %
2013	77 976	8 579 11 %	57 465 73,4 %	6 746 8,6 %	2 491 3,2 %	177 0,2 %
2014	72 825	9 568 13,1 %	50 203 68,9 %	7 962 10,9 %	2 569 3,5 %	159 0,2 %
2015	65 569	9 531 14,5 %	43 802 66,8 %	7 702 11,7 %	2 343 3,6 %	130 0,2 %

Zdroj: Rozum a kol., 2016, s. 27

Podmíněné odsouzení

Mezi alternativní tresty se řadí i podmíněné odsouzení, které spočívá v tom, že soud uloží pachateli trest odnětí svobody, ale jeho výkon odloží na tzv. zkušební dobu. Pokud odsouzený během této zkušební doby vede řádný život, trest odnětí svobody nastoupit nemusí. „*Výchovné působení na pachatele je tedy založeno na pohrůžce výkonem trestu odnětí svobody. Uložený trest odnětí svobody tak má funkci určité výstrahy pro odsouzeného, jaké následky by mělo porušení jeho povinností v průběhu zkušební doby.*“ (Ščerba, 2014, s. 224) Podmíněné odsouzení lze podle Kalvodové (2016, s. 50) považovat za projev preventivní funkce, neboť by mělo být pro odsouzené motivací pro jejich nápravu, aniž by musel být nařízen nepodmíněný trest odnětí svobody. Během zkušební doby by se v rámci vedení řádného života odsouzený neměl dopustit jiného protiprávního jednání, tzn. přestupku ani jiného správního deliktu. Vedení řádného života spočívá i v dalších povinnostech odsouzeného, ať už se jedná o placení výživného, náhrada škody poškozeným, odstranění negativních příčin, které vedly ke spáchání trestného činu apod. (Ščerba, 2014, s. 234)

Podle § 81 tr. zákoníku, který upravuje podmíněné odsouzení, může soud podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody nepřevyšujícího tři léta, pokud vzhledem k osobě a poměrům pachatele, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, a k okolnostem případu má důvodné za to, že k působení na pachatele, aby vedl řádný život, není třeba jeho výkonu, tzn. výkonu trestu odnětí svobody. Základní podmínka pro uložení podmíněného odsouzení je, že soud pachateli vyměří trest odnětí svobody nepřevyšující tři roky. (§ 81 tr. zákoníku) Zkušební dobu může soud uložit v délce od jednoho roku do pěti let, u mladistvých je možné stanovit zkušební dobu od jednoho roku do tří let. Zkušební doba začíná platit od nabytí právní moci rozhodnutí. (Ščerba, 2014, s. 232) Podmínkou pro to, aby soud mohl uložit podmíněné odsouzení je, že se musí se jednat o pachatele, u kterého postačí hrozba trestu odnětí svobody. Podmíněné odsouzení se tedy bude „hodit“ zejména na prvopachatele. (Ščerba, 2014, s. 231)

Kalvodová (2016, s. 53) uvádí zákonné předpoklady podmíněného odsouzení, mezi které patří:

- konkrétní výměra uloženého trestu, která odráží míru závažnosti (škodlivosti) trestného činu,

- osoba, poměry pachatele, jeho dosavadní život a prostředí, kde žije, okolnosti případu, základající důvodný předpoklad toho, že k působení na pachatele, aby vedl řádný život, není třeba výkonu uloženého odnětí svobody.

Podmíněné odsouzení je soudy ukládáno často, podle Januše (2020, s. 17) je to pro soudy výhodné. *„Podmíněný trest odnětí svobody je podle mého názoru v praxi nadužíván. Je vlastně pro soud jednodušší, neboť na něj neklade příliš velké nároky z hlediska sledování jeho výkonu. Na trest odnětí svobody se zpravidla přeměňuje jen tehdy, když odsouzený spáchá ve zkušební době další trestný čin, případně více přestupků, ale k tomu v praxi často nedochází. Jinak se řádný život příliš nehodnotí, vychází se z minimálního standardu, co se za něj považuje.“* Kalvodová (2016, s. 50) uvádí, že trest podmíněného odsouzení představuje z pohledu praxe dominantní postavení v sankčním systému českého trestního práva.

Kontrolu nad výkonem podmíněného odsouzení vykonává soud. Soud v pravidelných termínech, nejméně jednou za šest měsíců, provádí kontrolu nad chováním odsouzeného a dodržováním uložených omezení, tzn., provádí kontrolu, zda odsouzený vede řádný život. (Ščerba, 2014, s. 236)

K podmíněnému odsouzení lze pachateli uložit dohled. *„Dohledem se rozumí pravidelný osobní kontakt pachatele s probačním úředníkem, spolupráce při vytváření a realizaci probačního plánu dohledu ve zkušební době a kontrola dodržování podmínek uložených pachateli soudem nebo vyplývající ze zákona.“* (Probace, PMS, online) Účelem dohledu je *„sledování a kontrola chování pachatele a odborné vedení a pomoc s cílem zajistit, aby pachatel vedl řádný život.“* (Kalvodová, 2016, s. 59) Podmíněné odsouzení s dohledem spočívá v tom, že výkon uloženého trestu odnětí svobody je podmíněně odložen na zkušební dobu, v jejímž průběhu je pachatel ještě vystaven dohledu probačního úředníka. Jedná se o přísnější trest, než je prosté podmíněné odsouzení. *„Pachatel je povinen dodržovat omezení a povinnosti vyplývající z dohledu, ale navíc je spojen s intenzivnějším výchovným působením na pachatele směřující k jeho resocializaci.“* Podmíněné odsouzení s dohledem je určeno zejména pro ty pachatele, kteří mají výraznějším způsobem narušenou osobnost a jejich chování během zkušební doby je třeba intenzivněji kontrolovat a vést k pozitivnímu ovlivňování jejich osobnosti. (Ščerba, 2014, s. 241) Kontrolu nad chováním odsouzeného může v tomto případě provádět pouze probační úředník, který může vykonávat i další činnosti spojené se

sledováním odsouzeného v rámci zkušební doby, ale nesmí odsouzenému ukládat jiné povinnosti, než které byly uloženy v odsuzujícím rozhodnutí. (Ščerba, 2014, s. 242)

Peněžité trest

Podmínky uložení peněžitého trestu upravuje § 67 až 69 tr. zákoníku. Tento trest podle Ščerby (2014, s. 259) představuje základní majetkovou sankci, která postihuje specificky peněžní prostředky pachatele. Gřivna, Scheinost, Zoubková a kol. (2019, s. 193) naopak vidí limity v tom, že nepostihují pouze pachatele, ale i jeho rodinu a další osoby, na které je pachatel vázán. Autoři uvádí, že peněžité trest je výjimkou ze zásady, že trest představuje osobní újmu pachatele trestného činu.

Účelem peněžitého trestu je *„odčerpání finančních prostředků získaných přímo trestnou činností či v jejím přímém důsledku, anebo těch prostředků, které by potenciálně mohly sloužit k páčání další trestné činnosti.“* (Ščerba, 2014, s. 259)

Soud může peněžité trest uložit, když pachatel *„pro sebe nebo pro jiného úmyslným trestným činem získal nebo se snažil získat majetkový prospěch.“* Trest se ukládá v denních sazbách, když denní sazba činí nejméně 20 a nejvíce 730 celých denních sazeb a tyto sazby jsou spojeny s finanční částkou, která je od 100 Kč do 50 000 Kč. *„Počet denních sazeb soud určí s přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu. Výši jedné denní sazby peněžitého trestu stanoví soud se zřetelem k osobním a majetkovým poměrům pachatele. Přitom vychází zpravidla z čistého příjmu, který pachatel má nebo by mohl mít průměrně za jeden den.“* Peněžité trest je pro stát finančně výhodný, neboť zaplacená částka peněžitého trestu poté připadá státu. Nejnižší částka uloženého trestu tedy může být 2 000 Kč a nejvyšší pak 36,5 milionů korun. (Januš, 2020, s. 33-34)

Pachatel má na zaplacení peněžitého trestu nějakou dobu, popř. může soud povolit splácení peněžitého trestu ve splátkách. Pokud pachatel peněžité trest řádně neplatí, může soud trest přeměnit na jiný trest. (§ 67, 68 tr. zákoníku) *„Povinnost zaplatit stanovený peněžité trest se v praxi ukazuje jako účinná, pro pachatele citelná sankce, protože pachateli znemožňuje množství aktivit, na něž by jinak mohl své finanční prostředky použít: koupě nemovitosti, auta, vybavení bytu, nákup uměleckých předmětů, zahraniční dovolená atp. Uložený trest je tak v konečném důsledku opravdu individuální a pachatele postihuje (pro něj) na citlivém místě.“* (Gřivna, Scheinost, Zoubková a kol., 2019, s. 193)

Pokud jde o trestné činy, za které lze peněžitý trest uložit, podle Januše (2020, s. 33) se uložení tohoto trestu hodí například u dopravních nehod. „*Tedy trestných činů v dopravě, kde jsou lidé zvyklí na to, že platí pokuty za přestupky. Obdobná situace by měla být i při trestním postihu, při němž se však dosud ukládalo spíše podmíněné odsouzení a zákaz řízení.*“

Na peněžitě tresty je v poslední době upřena velká pozornost. „*Ukládání peněžitých trestů je trend, kterým se přibližujeme formě trestání, která je běžná v západoevropských zemích. Výchovný i sankční vliv i samostatně uloženého peněžitého trestu je nesporně vyšší než uložení trestu odnětí svobody s podmíněným odkladem.*“ (Januš a kol., 2020, s. 33) Podle Januše (2020, s. 31) je v případě majetkové kriminality tím pravým trestem budoucnosti. Ukládání peněžitých trestů může přinést státu miliony korun, soudy je nařizují málo. Příčinou jsou zejména majetkové poměry pachatelů, a také to, že policie a státní zástupci v přípravném řízení nezjišťují skutečné majetkové poměry pachatelů.

Následující tabulka znázorňuje ukládání peněžitých trestů v letech 2008-2016. Z tabulky je zřejmé, že soudy je v posledních letech ukládají méně.

Tabulka č. 3: Ukládání peněžitého trestu v letech 2008-2016

Rok	Peněžitý trest uložený samostatně	Podíl na uložených trestech v %	Peněžitý trest uložený ve spojení s jinými tresty
2008	5 307	7,0 %	1 670
2009	5 270	7,2 %	1 767
2010	3 460	4,9 %	1 547
2011	3 075	4,4 %	1 314
2012	2 845	4,0 %	1 335
2013	2 491	3,2 %	1 141
2014	2 569	3,2 %	1 229
2015	2 343	3,6 %	1 284
2016	3 192	5,2 %	1 753

Zdroj: Gřivna, Scheinost, Zoubková a kol., 2019, s. 193

Domácí vězení

Trest domácího vězení upravuje § 60 a 61 tr. zákoníku. „*Trest domácího vězení spočívá v povinnosti odsouzeného zdržovat se po dobu výkonu tohoto trestu v určitém obydlí nebo jeho části v soudem stanoveném časovém období, nebrání-li tomu důležité důvody, zejména výkon zaměstnání nebo povolání nebo poskytnutí zdravotních služeb u poskytovatele zdravotních služeb v důsledku jeho onemocnění nebo úrazu.*“ (§ 60 tr. zákoníku) Tento trest je nejpřísnější alternativou k trestu odnětí svobody. Ve srovnání s trestem odnětí svobody je uložení trestu domácího vězení levnější sankcí a jejich ukládání namísto trestu odnětí svobody by mohlo po stát úspornější. (Ščerba, 2014, s. 331-332) Tento trest byl u nás do systému sankcí začleněn z důvodu zachování rodinných vazeb a pak také z důvodů ekonomických, kdy výkon trestu domácího vězení není tak finančně náročný jako trest odnětí svobody a odsouzený při výkonu trestu domácího vězení může nadále chodit do zaměstnání a tím tak platit daně a další možné dluhy. (Gřivna, Scheinost, Zoubková a kol., 2019, s. 193) Od trestu domácího vězení se dle Ščerby (2014, s. 331) očekává snížení počtu uložených trestů odnětí svobody.

Tento trest by se měl ukládat osobám, „*kteřé je třeba s přihlédnutím k povaze a závažnosti trestného činu, osobě pachatele i k možností jeho resocializace sice bezprostředně postihnout omezením osobní svobody (nestačí jen podmíněné odsouzení), ale postačuje podstatně menší intenzita zásahu vůči nim.*“ (Kalvodová, 2016, s. 71) Ščerba (2014, s. 331) dodává, že „*tato moderní sankce představuje určitý kompromis mezi omezením svobody pachatele trestného činu a jeho ponecháním na svobodě.*“ Soud tento trest může pachateli uložit až na dvě léta. Ščerba (2014, s. 338) uvádí, že „*maximální výměru trestu domácího vězení lze považovat za ještě přiměřenou, avšak vzhledem k tomu, že domácí vězení představuje pro pachatele relativně značné omezení, nebylo by od věci uvažovat o jejím snížení.*“ Pachatel musí dát písemný slib, že se bude zdržovat v místě bydliště a v případě kontroly bude spolupracovat. Bez dobrovolného slibu pachatele nemůže soud tento trest uložit. Tento druh trestu je jediný, který je podmíněn souhlasem pachatele. Tím, že pachatel dobrovolně souhlasí s uložením trestu, se zvyšuje pravděpodobnost, že výkon trestu bude bezproblémový a dosáhne tak svého účelu. (Ščerba, 2014, s. 335) Pokud pachatel podmínky nedodrží, soud mu nařídí výkon trestu odnětí svobody. Trest domácího vězení lze uložit pouze pachateli odsouzenému za přečin, což jsou nedbalostní trestné činy nebo úmyslné trestné činy, u kterých je horní hranice sazby trestu odnětí svobody maximálně pět let. (Januš, 2020, s. 40)

Během trestu domácího vězení dohlíží na odsouzeného Probační a mediační služba (dále jen PMS), která kontroluje jeho výkon dvěma způsoby. Prvním způsobem je kontrola pomocí elektronického monitorovacího systému, který umožňuje kontrolu pohybu odsouzeného. Druhým způsobem jsou namátkové kontroly probačního úředníka v obydlí odsouzeného. (Ščerba, 2014, s. 354) *„Kontrolu provádí probační úředník formou namátkových kontrol v místě výkonu trestu, a to v době, kdy se má odsouzený podle podmínek trestu v určeném obydlí zdržovat. Za tímto účelem je odsouzený či propuštěný povinen na případné vyžádání probačnímu úředníkovi umožnit vstup do místa výkonu trestu.“* (trest domácího vězení, PMS, online) V roce 2018 byl zahájen provoz elektronického monitorovacího systému, který také zajišťuje řádný výkon tohoto trestu. Od zavedení tohoto systému se ukládání trestu domácího vězení zvýšilo. *„V domácím vězení bylo v České republice v roce 2019 necelých 200 lidí. Možnost potrestat pachatele tímto trestem tu existuje přes 10 let. Soudy k ní ale stále nepřistupují nikterak často. Až do roku 2018 totiž naplno nefungoval potřebný elektronický monitorovací systém a takzvané náramky pro odsouzené. Ty tak bylo velmi těžké kontrolovat. Situace se v tomto ohledu před zhruba rokem změnila, soudci ale lidi do domácího vězení stále moc neposílají.“* (Januš a kol., 2020, s. 39)

Výhodou trestu domácího vězení je především to, že odsouzený neztratí kontakt s rodinou a s přáteli, může dále chodit do zaměstnání, čímž může odčinit následky trestného činu (uhradit způsobenou škodu apod.) (Trest domácího vězení, PMS, online) Trest domácího vězení nelze uložit každému. Odsouzený se musí během víkendů i svátků zdržovat v místě svého bydliště, nesmí ho opustit, což může být v mnoha případech problém. Pro odsouzené, kteří například bydlí v bytě s více osobami, musí být psychicky velice náročné vydržet v takových podmínkách delší dobu. Podle Vambéry (s. 25, 26, 2016) je *„tento trest zejména alternativou k nepodmíněnému odnětí svobody, a to nejspíše tam, kde lze předpokládat, že jeho rodina bude pozitivně působit na jeho nápravu, případně v situacích, kde manžel, partner nebo druh odsouzeného nebude schopen sám zabezpečit výchovu nezletilých dětí. V případě nepodmíněného odsouzení by mohly nejvíce utrpět právě nezletilé děti, což nepochybně není smyslem trestu.“*

Následující tabulka znázorňuje počet uložených trestů domácího vězení od roku 2010 až do června roku 2014. Z tabulky lze vyčíst počet trestů, které byly vykonané a přeměněné v trest odnětí svobody.

Tabulka č. 4: **Ukládání trestu domácího vězení v letech 2010-2014**

Rok	Uložené tresty domácího vězení	Vykonané	Přeměna trestu	Ukončeno jinak
2010	118	79	28	12
2011	259	202	39	32
2012	493	479	25	29
2013	195	97	39	23
2014 (do 30.6.2014)	114	10	1	6

Zdroj: Gřivna, Scheinost, Zoubková a kol., 2019, s. 195

Zákazy

Trestní zákoník upravuje hned několik typů zákazů. Jedná se o zákaz činnosti, zákaz pobytu a zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. (§ 75–77 tr. zákoníku) První dva zákazy míří například na výkon povolání, řízení automobilů, výkon určité funkce či zákaz pobytu v určité oblasti. Třetí zákaz, tedy zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, není soudy často ukládán. Podle Januše (2020 s. 54) chybí k častějšímu ukládání technické podmínky. Gřivna (2007, s. 202) dodává, že základní podmínkou pro uložení zákazu činnosti je, aby se pachatel dopustil trestného činu v souvislosti s touto činností, nelze zakázat pachateli výkon jakékoli činnosti v určitém odvětví, ale jen v té činnosti, jejíž výkon byl spáchaným trestným činem ohrožen.

Trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce může být pachateli uložen až na 10 let a ukládá se pachateli, který se dopustil „úmyslného trestného činu v souvislosti s návštěvou takové akce.“ (§ 76 tr. zákoníku) Účelem tohoto trestu je zabránit známým výtržníkům v páchání dalších výtržností na stanovených akcích. Zásah do práv pachatele je zde cílený konkrétně na oblast, ve které k trestné činnosti dochází. (Gřivna, Scheinost, Zoubková a kol., 2019, s. 196) Tento trest lze tedy v praxi uložit např. fotbalovým fanouškům, kteří se při utkání dopustí trestného činu (rvačka apod.).

„Odsouzený je při výkonu trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce povinen spolupracovat s probačním úředníkem způsobem, který mu stanoví, zejména postupovat podle stanoveného probačního plánu, vykonávat stanovené programy sociálního výcviku a převýchovy, programy psychologického poradenství, a považuje-li to probační úředník za potřebné, dostavovat se podle jeho pokynů v období bezprostředně souvisejícím s konáním zakázané akce k určenému útvaru Policie České republiky.“ (§77 odst. 1 tr. zákoníku) Tím, že je omezena svoboda pachatele rozhodovat se o návštěvě podobných akcí, se výrazně snižuje riziko recidivy. (Kratochvíl a kol., 2009, s. 642)

Následující tabulka znázorňuje počet uložených zákazů vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce v letech 2011-2018.

Tabulka č. 5: **Ukládání trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce**

Rok	Tresty zákazu vstupu
2011	42
2012	49
2013	52
2014	Nezjištěno
2015	59
2016	68
2017	59
2018	39

Zdroj: Gřivna, Scheinost, Zoubková a kol., 2019, s. 196

Ztráta čestných titulů nebo vyznamenání, ztráta vojenské hodnosti

Trest ztráty čestných titulů nebo vyznamenání upravuje § 78 tr. zákoníku a spočívá v tom, že „odsouzený ztrácí vyznamenání, čestná uznání a jiné čestné tituly udělené podle vnitrostátních právních předpisů.“ Soud může uložit tento trest, pokud se pachatel dopustil úmyslného trestného činu spáchaný ve zvlášť zavrženíhodné pohnutce nejméně na 2 roky. (§ 78 tr. zákoníku) Trest ztráty vojenské hodnosti upravuje § 79 a tento trest spočívá v tom, že se odsouzenému sníží hodnost v ozbrojených silách na hodnost vojína. Tento trest může soud uložit pachateli, který spáchal úmyslný trestný čin „ze zvlášť zavrženíhodné pohnutky k nepodmíněnému trestu odnětí svobody nejméně na dvě léta.“ (§ 79 tr. zákoníku)

2.3 Obecně prospěšné práce

OPP představují jeden z moderních alternativních trestů, jedná se o druh legální nucené práce, která je zcela v souladu s mezinárodněprávním a ústavněprávním zákazem nucených prací. (Ščerba, 2014, s. 295) V rámci výkonu OPP mají odsouzení možnost vlastní aktivitou odčinit své jednání. *„Úspěšně vykonané OPP přinášejí prospěch jak společnosti (práce odsouzených sleduje obecný prospěch), tak odsouzenému, který v případě vykonaných OPP pokračuje ve svém životě s „čistým štítem.“ Nelze také pominout nesporný finanční přínos této alternativy, která nezatěžuje stát vysokými náklady, jako vězni a přinášejí státu prospěch ve formě zdarma vykonané práce.“* (Obecně prospěšné práce, PMS, 2021, online)

Trest OPP je považován za přísnější alternativní trest, ve výčtu alternativních trestů je za trestem odnětí svobody a trestu domácího vězení. (§ 52 tr. zákoníku) Podle § 63 odst. 1 soud může uložit trest OPP ve výměře od 50 do 300 hodin. Podle Ščerby (2014, s. 295) trest OPP není určen pro prvopachatele či pachatele nedbalostních deliktů, ale spíše pro pachatele, kteří páchají úmyslný trestný čin menší či střední závažnosti a u kterých okolnosti nevyžadují uložení trestu odnětí svobody. Trest OPP lze uložit pachateli, který spáchá přečin, tzn. jakýkoli nedbalostní trestný čin nebo úmyslný trestný čin, kde je horní hranice trestu odnětí svobody pět let. (Spirit, 2014, s. 115) Kalvodová (2016, s. 82) dodává, že trest OPP lze uložit buď jako trest samostatný anebo vedle jiného trestu. Trest obecně prospěšných prací může být uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a poměrům pachatele není uložení jiného trestu potřebné. (§ 62 odst. 1 tr. zák.)

Odsouzený musí ve stanoveném rozsahu vykonat práce k obecně prospěšným účelům. Tyto práce se týkají například úklidu veřejného prostranství, úklidu veřejných budov, jejich údržby a jiné činnosti. Podmínkou je, že se musí jednat o činnosti ve prospěch obcí, jiných státních či obecně prospěšných institucí. (Ščerba, 2014, s. 296) Pachatel tyto práce musí vykonat osobně, bez nároku na odměnu a ve svém volném čase. (Vantuch, 2011, s. 221) Kalvodová (2016, s. 83) dodává, že odsouzený má možnost vykonat i práce kvalifikované, které se týkají nejen prací úklidových a údržbových, což má podle ní význam zejména u činností ve prospěch jiných institucí než obcí, a to například institucí, které se zabývají vzděláním, kulturou apod. *„Základním požadavkem, co se druhu prací týče, je jejich obecná prospěšnost. Smyslem výkonu takových prací je*

proto vytvoření nějakého užitečného výsledku, který musí sloužit širšímu okruhu lidí.“
(Kalvodová, 2016, s. 83)

„Poskytovatelem může být „stát, kraj, obec nebo právnická osoba, která se zabývá vzděláním a vědou, kulturou, školstvím, ochranou zdraví, požární ochranou, ochranou životního prostředí, podporou a ochranou mládeže, ochranou zvířat, humanitární, sociální, charitativní, náboženskou, tělovýchovnou a sportovní činností a která tuto činnost vykonává k veřejně prospěšnému účelu.“ (§ 62 tr. zákoníku)

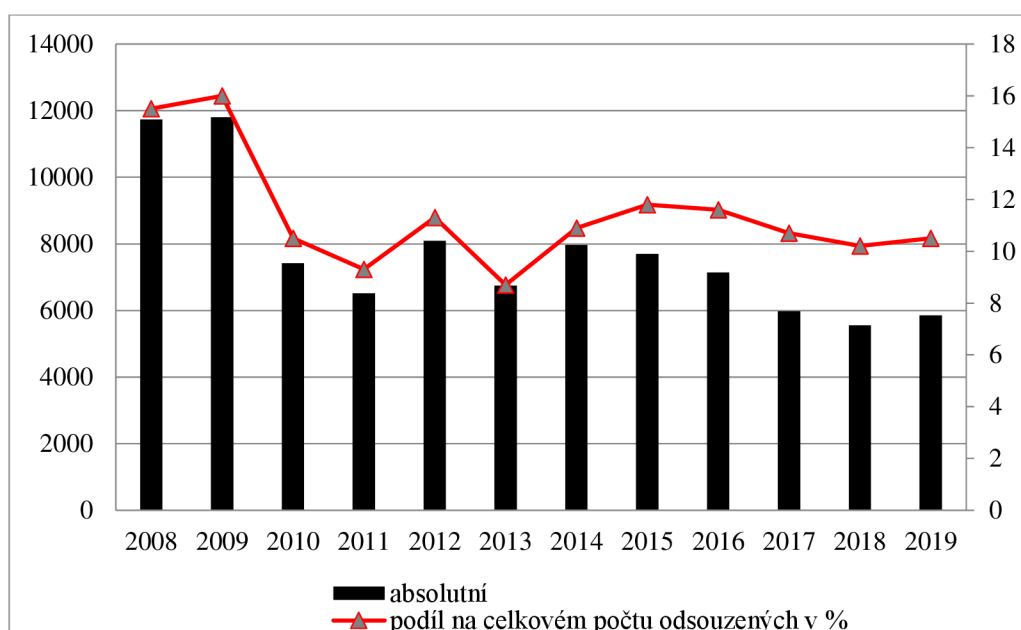
Soud může při ukládání trestu OPP přihlídnout ke stanovisku pachatele k uložení trestu. Toto stanovisko zajišťuje v přípravném řízení PMS (viz další kapitoly práce). *Při ukládání trestu obecně prospěšných prací přihlídně soud ke stanovisku pachatele, k jeho zdravotnímu stavu a k možnosti uložení tohoto trestu. Trest obecně prospěšných prací neuloží, je-li pachatel zdravotně nezpůsobilý k soustavnému výkonu práce.“* (§ 64 tr. zákoníku) Skutečnost, že soudy ukládají obecně prospěšné práce s ohledem na osobu a povahu pachatele, má za následek to, že jej následně dokončí více pachatelů, než tomu bylo dříve. *„Pachatelé trestných činů v roce 2018 odpracovali 908 696 hodin a podobné vysoké číslo odpracovaných hodin bylo i v roce 2017.“* (Gřivna, Scheinost, Zoubková a kol., 2019, s. 190)

Ščerba (2014, s. 300) uvádí, že soud může trest uložit i proti jeho vůli, tzn., uložení není podmíněno souhlasem pachatele. V praxi se osvědčilo, že když dá pachatel kladné stanovisko k uložení trestu, je pak větší šance, že trest vykoná, jelikož bude pozitivně motivován. V praxi se může vyskytnout celá řada případů, *„kdy pachatel souhlas vypočítavě udělí čistě proto, aby se vyhnul uložení trestu odnětí svobody ve vyšší výměře než 300 dnů, což je nejpřísnější možný důsledek přeměny trestu obecně prospěšných prací.“*

Následující tabulka podává obraz o ukládání trestu OPP v podílu na celkovém počtu odsouzených. Z tabulky je zřejmý celkový pokles uložených trestů OPP, to má za následek novela trestního zákoníku, která uložila soudům povinnost vyžádat si jako podklad pro rozhodnutí trestním příkazem zprávu probačního pracovníka.

Počet uložených trestů OPP se od roku 2017 pohybuje pod hranicí 6 000 uložených trestů OPP ročně. Na vývoji absolutních počtů uložených OPP má také jistě vliv celkový pokles odsouzených osob, který lze sledovat od roku 2015. Klesl i podíl trestu OPP na celkovém počtu odsouzených osob, ten se pohybuje kolem 9-11 %.

Graf č. 1: Vývoj ukládání trestu obecně prospěšných prací v letech 2008-2019

2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
11733	11804	7420	6514	8094	6746	7962	7702	7143	5982	5555	5854
15,5	16	10,5	9,3	11,3	8,7	10,9	11,8	11,6	10,7	10,2	10,5

Zdroj: Rozum a kol., 2020, s. 44

Výkon trestu obecně prospěšných prací

Soud v rámci rozsudku či trestního příkazu pachateli uloží trest OPP. V rozhodnutí se stanoví pouze druh a výměra trestu. Po uložení trestu OPP soudem následují kroky, které směřují k samotnému výkonu trestu. Soud pověří středisko PMS, které poté výkon OPP zajišťuje.

Probační úředník hraje ve výkonu trestu OPP významnou roli, jeho úkolem je připravit stanovení konkrétního druhu OPP a místa jejich výkonu. Po nabytí právní moci rozhodnutí je probační úředník soudem vyzooměn o uložení tohoto typu trestu. Při určování druhu OPP může probační úředník přihlížet k znalostem a dovednostem pachatele. Probační úředník „*vybírá konkrétní druh a místo výkonu OPP ze seznamu požadavků, které středisko PMS, u něhož mají být OPP vykonávány, shromáždilo od obecních úřadů a dalších institucí, u nichž mohou být OPP vykonávány.*“ (Ščerba, 2014, s. 319)

Trest OPP nabízí odsouzenému šanci, kdy on sám může vlastní prací ovlivnit průběh trestu, zejména jeho délku. Tento trest je efektivní i pro společnost, poskytovatele

OPP, kdy odsouzení vykonávají práci „zadarmo“ a státu se eliminují i náklady na uvěznění.

Podmínky výkonu trestu OPP

Odsouzený má trest OPP vykonávat v obvodu okresního soudu, dbá se na to, aby odsouzený trest vykonával co nejbližší místu, kde bydlí. OPP lze vykonávat i mimo obvod soudu, avšak je k tomu potřebný souhlas pachatele. (Ščerba, 2014, s. 305) Souhlas pachatele s výkonem trestu OPP mimo okres jeho bydliště se připojuje obligatorně v případě, že v průběhu spolupráce pachatele s probačním pracovníkem vyjdou najevo okolnosti, pro které by bylo vhodnější vykonávat trestu OPP jinde než v místě aktuálního bydliště pachatele, neboť tomu brání např. vážné pracovní důvody apod. (Rozum a kol., 2020, s. 65)

Odsouzený má k výkonu trestu OPP jednoroční lhůtu. Lhůta začíná běžet od doby, kdy je s probačním úředníkem stanoven den nástupu trestu OPP. Dříve byla lhůta pro vykonání tohoto trestu dva roky. Ščerba (2014, s. 306) podotýká, že jednoroční lhůta pro vykonání trestu obecně prospěšných prací nečiní v praxi žádné zásadní problémy. Prodloužení dvouleté doby pro výkon trestu obecně prospěšných prací je cílen na snížení počtu vězňů a finanční úspory v oblasti vězeňství. Ščerba (2014, s. 306) považuje dvouletou lhůtu pro výkon obecně prospěšných prací za velice benevolentní a je podle něj užitečnější doba jednoho roku pro výkon trestu OPP.

Odsouzený v rámci výkonu trestu musí dodržovat více povinností. Při výkonu trestu probační úředník společně s organizací, kde odsouzený trest vykonává, vytvoří harmonogram prací, podle kterého se odsouzený řídí a je povinen vykonávat práce podle tohoto harmonogramu. Pokud není harmonogram dodržován, může to mít za následek přeměnu trestu OPP na trest odnětí svobody. (Ščerba, 2014, s. 306) Další povinností odsouzeného je vedení řádného života, tzn., nesmí se dopustit žádného protiprávního jednání. Nedílnou povinností odsouzeného je také dodržování uložených přiměřených omezení a povinností, které soud může uložit k trestu. (Ščerba, 2014, s. 307) „*Soud může uložit pachateli na dobu trestu i přiměřená omezení a přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 tr. zákoníku směřující k tomu, aby vedl řádný život; zpravidla mu též uloží, aby podle svých sil nahradil škodu nebo odčinil nemajetkovou újmu, kterou přečinem*

způsobil, nebo aby vydal bezdůvodné obohacení získané přečinem.“ (§ 63 odst. 2 tr. zákoníku)

Jak je již zmíněno výše, pokud pachatel nedodrží některou povinnost vyplývající z uložení trestu OPP, může soud uložený trest přeměnit. Tento trest lze přeměnit na trest odnětí svobody. Dříve bylo možno přeměnit trest OPP na trest domácího vězení nebo peněžitý trest. Podle § 65 odst. 1 tr. zákoníku může soud rozhodnout o přeměně trestu z následujících důvodů:

1. pachatel nevede řádný život;
2. pachatel se vyhýbá nástupu výkonu trestu;
3. pachatel bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestu obecně prospěšných prací či jinak maří výkon trestu;
4. zaviněně nevykonává tento trest ve stanovené době.

Soud může trest přeměnit i během doby stanovené pro jeho výkon, tzn. během jednoleté lhůty. Pro přeměnu trestu OPP na trest odnětí svobody se každá i jen započatá jedna hodina nevykovaného trestu OPP počítá za jeden den odnětí svobody. (§ 63 odst. 2 tr. zákoníku) OPP lze tedy přeměnit na odnětí svobody v maximální délce 300 dnů (pokud byly OPP uloženy ve výměře 300 hodin a pachatel nevykonal ani jednu hodinu prací).

„Pokud odsouzený během výkonu trestu vede řádný život, plní další omezení a povinnosti uložené soudem, pak se po vykonání trestu může opět začlenit do společnosti bez stigmatizace záznamem v rejstříku trestů a bez zpřetrhaných rodinných, pracovních a dalších sociálních vazeb. (Štern, Ouředníčková, Doubravová (eds.), 2010, s. 90)

3 Činnost Probační a mediační služby při výkonu trestu obecně prospěšných prací

PMS je nová instituce na poli trestní politiky. (O nás, PMS, 2021, online) Hlavní důvod, proč byla PMS vytvořena, byla snaha asistovat trestní justici při uplatňování nové trestní politiky v oblasti sankcí vykonávaných na svobodě, a tak přispět ke snížení počtu pachatelů ve věznicích. *Většina alternativních opatření k nepodmíněnému trestu odnětí svobody nezbytně vyžaduje působení kvalifikovaných a specializovaných pracovníků, kteří v praxi zajistí co možná nejefektivnější výkon jednotlivých alternativ či budou asistovat při přípravě jejich aplikace.*“ (Ščerba, 2014, s. 387)

3.1 Vymezení cíle a činnost Probační a mediační služby

PMS byla zřízena v roce 2001 na základě zákona č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě. PMS je definována jako státní organizace, která zajišťuje kontrolu výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, připravuje podklady pro jejich ukládání a nabízí možnost jednání mezi pachatelem a obětí o urovnání následků trestného činu. (Matoušek, Kolářková, Kodymová, ed., 2005, s. 286)

PMS usiluje o „zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností a současně organizuje a zajišťuje efektivní a důstojný výkon alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy poškozených, ochranu komunity a prevenci kriminality.“ (O nás, PMS, 2021, online) PMS vytváří předpoklady k tomu, aby věc mohla být ve vhodných případech projednána ve zvláštním druhu trestního řízení, nebo aby mohl být uložen alternativní trest. (Větrovec a kol., 2002, s. 35) Tato organizace vychází ze součinnosti dvou profesí, a to sociální práce a trestního práva. Její činnost je poskytována na základě principů restorativní justice. (Svatoš, 2016, 58) Jak z názvu samotné organizace vyplývá, působí odborně v rámci probace a v rámci mediace. Odborné činnosti PMS jsou dále specializovány na šest základních oblastí – agend: mediace, obecně prospěšné práce, probace, parole, mládež a trest domácího vězení. (Matoušková, 2012, s. 37)

PMS má 3 základní cíle své činnosti (O nás, PMS, 2021, online)

1. Integrace pachatele – začlenění pachatele do společnosti tak, aby se znovu nedopouštěl trestné činnosti, snaha o obnovení respektu k právnímu stavu společnosti;

2. Participace poškozeného – zapojení poškozeného do procesu odškodnění, snaha o obnovení pocitu bezpečí, důvěry ve spravedlnost;
3. Ochrana společnosti – PMS řeší konflikty spojené s trestním řízením a realizuje plnění uložených alternativních trestů a opatření, přispívá k ochraně společnosti.

Žatecká (2007, s. 26) doplňuje, že PMS při svých činnostech dbá na následující principy: snaha respektovat klienta, ochrana společnosti, vyvážený systém mezi pachatelem, obětí a společností, kontinuita, spolupráce s dalšími organizacemi.

3.2 Činnost Probační a mediační služby ve vztahu k trestu OPP

Činnost PMS ve vztahu k trestu OPP se dá rozdělit na tři základní oblasti. První oblastí je tzv. předjednávání trestu OPP. Tato oblast se týká zjišťování a poskytování informací pro rozhodnutí soudu, tzn., zda pro pachatele bude uložení tohoto typu trestu vhodné. V rámci přípravy zprávy pro rozhodnutí soudu je potřeba zjistit zdravotní stav pachatele a také stanovisko pachatele k uložení trestu OPP. (Ščerba, 2014, s. 397)

Druhá oblast se týká vyjednávání s pachatelem, se zástupci obcí, popř. dalších organizací, kde daný pachatel bude uložený trest OPP vykonávat. *„Tato činnost bude potřebná především v těch případech, kdy probační úředník na základě dostupných informací dospěje k závěru, že uložení trestu OPP je vhodné a do určité míry pravděpodobné, anebo když soud již tento trest uložil, ale dosud nebyl zahájen jeho výkon.“* (Ščerba, 2014, s. 398)

Poslední oblast se zabývá kontrolou výkonu trestu OPP, kdy probační úředník sleduje nejen to, zda je trest vykonáván, nýbrž také, zda odsouzený vede řádný život. (Ščerba, 2014, s. 399)

„Pracovník PMS při zajištění výkonu trestu OPP plní souběžně řadu rolí, stěžejní je role koordinátora činnosti všech zainteresovaných subjektů: soudu, poskytovatele OPP, obviněného a spolupráce s poškozeným. Pracovník PMS je manažerem, jenž mapuje vhodné poskytovatele OPP, získává nové poskytovatele, spolupracuje se současnými poskytovateli, komunikuje se soudci, vyššími soudními úředníky, tj. zajišťuje management OPP v soudním okrese.“ (Štern, Ouředníčková, Doubravová a kol., 2010, s. 90) PMS se současně snaží, aby způsobeným trestným činem došlo k náhradě škody a urovnání následků spáchaného činu. (Matoušek a kol., 2005, s. 295)

Následující tabulka uvádí počty případů OPP v přípravném a vykonávacím řízení za období 2008-2017.

Z tabulky je zřejmý nárůst počtu případů OPP od roku 2011, což zapříčinila povinnost soudu vyžadovat zprávy PMS při rozhodování trestním příkazem.

Tabulka č. 6: **Počet případů trestů OPP Probační a mediační služby za daná období**

Rok	celkem evidováno	přípravné řízení a řízení před soudem	vykonávací řízení
2008	25 465	5 092	20 373
2009	25 851	5 312	20 539
2010	25 821	8 871	16 950
2011	27 150	11 028	16 122
2012	31 129	12 651	18 478
2014	31 526	13 008	18 517
2015	30 736	11 752	18 984
2016	29 787	10 645	19 142
2017	27 719	9 401	18 318

Zdroj: Gřivna, Scheinost, Zoubková a kol., 2019, s. 190

Činnost ve fázi před pravomocným rozhodnutím soudu

Jak je již zmíněno výše, předjednávání trestu spočívá v obstarávání podkladů k osobě obviněného, jeho rodinnému a sociálnímu zázemí. „*PMS může opatřovat tento typ informací v širokém rozsahu, čímž pochopitelně může výrazně ulehčit práci orgánům činným v trestním řízení.*“ Kontakt probačního úředníka s obviněným ještě před uložením trestu OPP je důležitý, protože tak lze nejspolehlivěji zjistit, zda pachatel bude trest OPP vykonávat. Je důležité, aby probační úředník vstoupil do trestního řízení co nejdříve, protože o to více pak bude trestání pachatele efektivnější. Při zjišťování těchto informací může navíc probační úředník obviněného předběžně poučit o jeho povinnostech při případném uložení trestu OPP. (Ščerba, 2014, s. 404)

„Pokud se zaměříme na činnost probačního pracovníka v rámci přípravného řízení při přípravě podkladů pro uložení alternativního trestu, lze konstatovat, že v praxi se jedná zejména o přípravu podkladů pro uložení trestu OPP a trestu domácího vězení.

V přípravném řízení a řízení před soudem probační pracovník zjišťuje a hodnotí podmínky i rizika výkonu těchto trestů, zohledňuje ve svých návrzích možná rizika recidivy pachatele (např. doporučením uložit pachateli přiměřená omezení a přiměřené povinnosti) i potřeby na straně oběti.“ (Rozum a kol., 2020, s. 12) Ščerba (2014, s. 405) dodává, že „probační úředník by měl usilovat o opatření informací potřebných pro vyhodnocení potencionálních rizik výkonu trestu OPP. Takové informace by měly zahrnovat postoj obviněného ke spáchanému činu, míru motivovanosti případný trest vykonat, časové možnosti v souvislosti se zaměstnáním, studiem či rodinnou situací, dosažené vzdělání, odbornou kvalifikaci, praktické pracovní dovednosti, zdravotní stav a případná zdravotní omezení, rodinné poměry a sociální zázemí předchozí trestnou činnost apod.“

Probační úředník s pachatelem řeší témata spojená s řešením následků trestného činu, nápravou narušených mezilidských vztahů a vedením řádného života. Probační úředník vždy ctí zásadu presumpce nevinny a pracuje s pachatelem na základě jeho dobrovolnosti. Při zahájení činnosti může mít probační úředník velmi málo informací o případu a o osobě pachatele, je proto nutné, aby informace sdělené pachatelem, které budou sloužit jako podklad zprávy, ověřil a objektivizoval. (Rozum a kol., 2020, s. 58)

Ve výsledné zprávě, kterou probační úředník zasílá soudu, jsou všechny výše uvedené informace shrnuty a na závěr probační úředník uvede doporučující či nedoporučující stanovisko k uložení trestu OPP. Z činnosti PMS v přípravném řízení se vyhotovuje „Stanovisko PMS k uložení trestu OPP“, kterou probační úředník zpracovává jako podklad příslušnému státnímu zástupci nebo soudci pro jejich další rozhodnutí v konkrétním případě. S obsahem této zprávy ještě před odesláním příslušnému státnímu zastupitelství či soudci seznámí pachatele či oběť v případě, že s nimi spolupracoval. (Rozum a kol., 2020, s. 60)

Následující tabulka podává obraz o tom, jak často probační úředníci poskytují soudům před rozhodnutím o trestu potřebné informace k uložení trestu OPP. Je zřejmý výrazný nárůst počtu zpráv, což zapříčinila povinnost soudu vyžadovat zprávy u rozhodování trestním příkazem. Počet vypracovaných zpráv narůstá, nejvíce jich bylo zpracováno v roce 2014. V posledních 3 letech lze z tabulky pozorovat pokles vypracovaných zpráv, což může souviset s poklesem ukládaných trestů OPP.

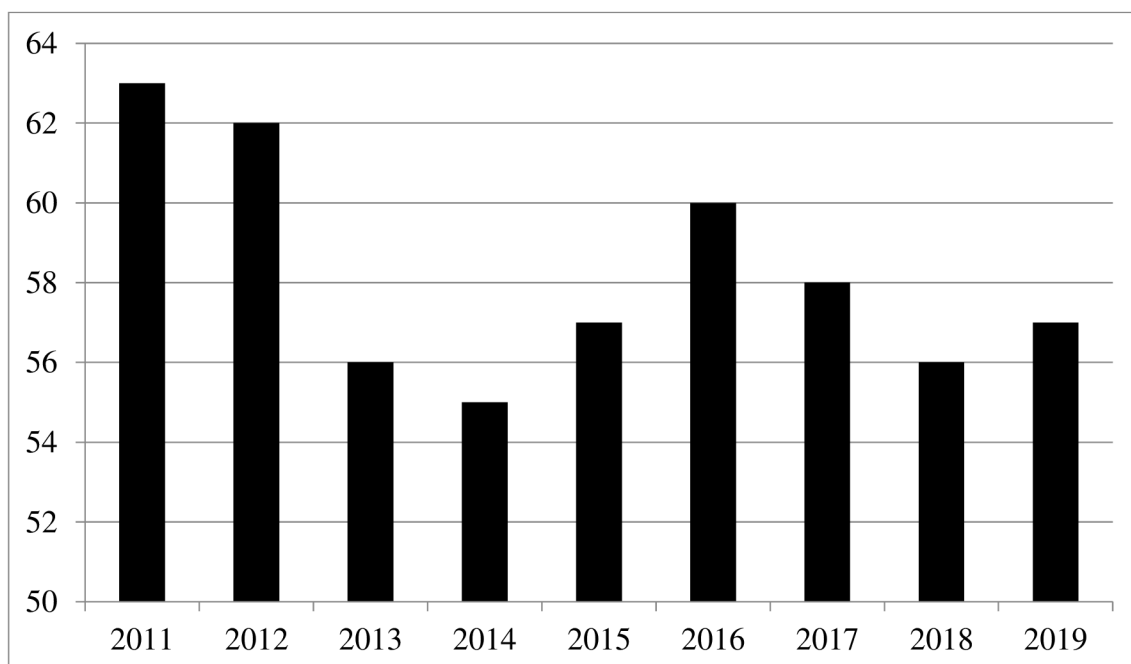
Tabulka č. 7: Zprávy probačního pracovníka k uložení trestu OPP v letech 2011-2019

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
zpráva k uložení TOPP – doporučující	2953	3679	2764	3670	3279	3124	2728	2622	2876
Zpráva k uložení TOOP – nedoporučující	1737	2168	2072	2954	2463	2047	1608	1636	1673
Zpráva k uložení TOOP – nekontaktní	23	72	60	76	0	1	395	401	459
Zpráva k uložení TOOP – celkem	4713	5919	4896	6700	5742	5172	4731	4659	5008

Zdroj: Rozum a kol., 2020, s. 49

Následující graf znázorňuje podíl doporučujících zpráv, který se pohybuje kolem 55-58 % ročně, vyjma roku 2016, kdy byl podíl 60 %.

Graf č. 2: Podíl doporučujících zpráv probačního úředníka v %

Zdroj: Rozum a kol., 2020, s. 4

Činnost ve fázi po pravomocném rozhodnutí soudu

Probační úředník je podle Šterna, Ouředníčkové a Doubravové (2010, s. 19) garantem zajištění výkonu trestu OPP. V rámci výkonu trestu navrhuje místo výkonu trestu a druh prací, sleduje průběh výkonu trestu, komunikuje se soudem, poskytovateli OPP.

Tato činnost začíná ve chvíli, kdy soud uloží trest OPP buď trestním příkazem či rozsudkem. Do roku 2020 soud po právní moci rozhodnutí vydával usnesení, ve kterém trest OPP nařizoval (podklady pro přípravu usnesení připravovalo středisko PMS na základě konzultace s odsouzeným). Teprve po nařízení výkonu trestu mohl odsouzený začít vykonávat trest OPP. Novelou tr. řádu bylo toto zrušeno a nyní postačí zaslání opisu pravomocného rozhodnutí středisku PMS, ve kterém odsouzený bydlí, pracuje nebo se zdržuje. (§336 odst. 1 tr. řádu) Probačním úředníkům byly tak uděleny vyšší pravomoci. „*Po projednání podmínek výkonu trestu OPP stanoví probační úředník se souhlasem odsouzeného druh a místo výkonu tohoto trestu, poskytovatele OPP a den nástupu tohoto trestu.*“ (§ 336a odst. 2 tr. řádu)

Při průběhu trestu OPP si odsouzený a poskytovatel stanoví pravidla spolupráce. Při výkonu trestu OPP je stanoven harmonogram a konkrétní termíny, kdy bude odsouzený trest vykonávat. Při výkonu trestu OPP jsou pracovník i poskytovatel OPP v kontaktu, pracovník OPP může udělat u poskytovatele kontrolu. Probační úředník tak sleduje nejen výkon trestu OPP ale i dodržování přiměřených povinností i omezení a vedení řádného života odsouzeným. (Štern, Ouředníčková a Doubravová, 2010, s. 93) Po vykonání trestu OPP odsouzeným středisko PMS bezodkladně informuje soud. (§ 337 odst. 2 tr. řádu)

4 Výzkumné šetření zaměřené na problematiku trestu obecně prospěšných prací

Následující a zároveň poslední kapitola práce se věnuje výzkumnému šetření, které je zaměřeno na práci PMS v rámci trestu OPP.

4.1 Výzkumy zabývající se problematikou obecně prospěšných prací

Problematikou alternativních trestů se zabývá řada výzkumů. Institut pro kriminologii a sociální prevenci (dále jen IKSP) se v rámci své činnosti věnuje této problematice. Níže jsou uvedeny výzkumy, které institut provedl.

Publikace s názvem Zprávy PMS pro účely rozhodnutí v trestním řízení: kvalita, význam, efektivita se zabývá analýzou zpráv probačních pracovníků, které jsou zpracovány pro potřeby soudu či státního zástupce při ukládání trestu obecně prospěšných prací a trestu domácího vězení. *„Cílem analýzy bylo posouzení vlivu informací obsažených ve zprávách na uložení a úspěšný výkon uloženého alternativního trestu. Analyzována byla také následná kriminální recidiva.“* Výzkum se věnoval také analýze postojů soudců, státních zástupců a probačních pracovníků k problematice zpráv. (Rozum a kol., 2020)

Dalším z výzkumů IKSP je výzkum Sankční politika pohledem praxe publikovaný v roce 2014. Výzkum byl zaměřený na uplatňování nového trestního zákoníku, zejména na efektivitu a zkušenosti s využíváním vybraných sankcí (trestu domácího vězení, obecně prospěšných prací, podmíněného odsouzení s dohledem a krátkodobých nepodmíněných trestů odnětí svobody). Cílem bylo ověřit, zda přijetím nového trestního zákoníku nastalé změny splnily svůj účel, zda se mění počty osob ve výkonu trestu odnětí svobody, zda se zvýšila účinnost ukládaných sankcí a zda se podařilo odstranit alespoň některé z problémů aplikační praxe. Výzkum zjišťoval názory a zkušenosti soudců, státních zástupců a probačních úředníků, a to formou dotazníku. (Scheinost a kol., 2014)

IKSP v roce 2016 provedl výzkum s názvem Probace a její efektivita pohledem pachatelů, veřejnosti a médií. Výzkum shrnuje názory a postoje samotných pachatelů, kterým byl uložen dohled probačního úředníka. Součástí výzkumu je zmapování názorů a postojů české veřejnosti k probaci a jejímu uplatňování. V rámci výzkumu byla provedena analýza mediální reprezentace probace v českém mediálním prostředí, v rámci

kterého je ve výzkumu kapitola věnovaná trestu obecně prospěšných prací. (Tomášek, Hájková, Kostelníková, 2016)

Výzkumy v bakalářských pracích

Vambera realizoval výzkum v rámci diplomové práce, přičemž cílem práce bylo podat výklad o některých činnostech Probační a mediační služby ČR v rámci zajištění výkonu alternativních trestů a mediační činnosti. Autor uvádí problémy, které mohou nastat při těchto činnostech. V práci se autor zabývá činností Probační a mediační služby při výkonu trestu obecně prospěšných prací a následnou kontrolou výkonu trestu obecně prospěšných prací. (Vambera, 2016)

Plíšková v roce 2016 realizovala výzkum v rámci bakalářské práce Problematika alternativních trestů v ČR se zaměřením na trest obecně prospěšných prací. Cílem práce bylo popsat fungování alternativních trestů v České republice se zaměřením na trest obecně prospěšných prací. Autorka také zjišťovala, jaký postoj mají poskytovatelé míst pro výkon trestu obecně prospěšných prací k odsouzeným. V práci použila metodu dotazníkového šetření a s dotazníkem oslovila poskytovatele míst pro výkon trestu OPP a dále v práci popsala úkony, které provádí probační úředník při výkonu trestu obecně prospěšných prací. (Plíšková, 2016)

Názory poskytovatelů, u nichž odsouzení vykonávají trest obecně prospěšných prací, mapovala i Sedláková, zabývala se i spoluprací poskytovatelů s pracovníky PMS, zejména jakým způsobem poskytovatelé spolupráci hodnotí. Autorka dále zjišťovala přínosy a negativa trestu obecně prospěšných prací. (Sedláková, 2015)

Loukotová v rámci bakalářské práce mapuje problematiku trestu obecně prospěšných prací za pomoci právní úpravy, která platila na počátku vzniku této práce, v porovnání s nově přijatým trestním zákoníkem. V rámci výzkumu provedla analýzu dokumentů, a rozhovor s pracovníky soudů a probačními úředníky. Na základě rozhovorů byly zjištěny názory odborné veřejnosti na přijetí nového trestního zákoníku, převážně na změny, které tato legislativní změna přinesla v rámci trestu obecně prospěšných prací. (Loukotová, 2010)

Manová v rámci své diplomové práce mapovala ukládání trestu obecně prospěšných prací. Cílem její diplomové práce byla „*analýza právní úpravy trestu obecně prospěšných prací, prezentace názorů odborné veřejnosti, poznatků z praxe, stanovisek*

vyplývající z rozhodovací činnosti Nejvyššího soudu a vlastní zhodnocení dané problematiky.“ (Manová, 2019, s. 6)

Skopal se ve výzkumu zajímal o postoj pachatelů k trestu obecně prospěšných prací. Cílem jeho práce bylo popsat činnost probačního úředníka v rámci výkonu trestu obecně prospěšných prací. Realizovaným výzkumem v jednom ze středisek PMS zjišťoval, jak samotní odsouzení vnímají průběh trestu obecně prospěšných prací a jaké aktivity by měl probační úředník vyvíjet ve vztahu k odsouzeným, aby měl trest preventivní charakter. Autor provedl kvalitativní šetření metodou případových studií. (Skopal, 2008)

4.2 Koncepce výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření je analyzovat ukládání a fungování trestu obecně prospěšných prací v rámci vybraného střediska PMS. Pomocí výzkumných metod popsat skupinu pachatelů, kterým je tento trest ukládán, zmapovat práci PMS s klienty, kterým byl uložen trest OPP.

Zvolené metody výzkumného šetření

Vzhledem k charakteru a tématu diplomové práce byl pro účely výzkumného šetření zvolen kvalitativní přístup. V rámci kvalitativního přístupu byly uplatněny 3 metody, a to nestrukturované pozorování při stáži na jednom ze středisek PMS, případová studie a analýza dokumentů.

Realizace výzkumného šetření proběhla v průběhu začátku roku 2022, kdy jsem absolvovala odbornou stáž na jednom ze středisek PMS. Z důvodu zachování anonymity nebude v práci uvedeno více informací o vybraném středisku. V rámci stáže jsem měla možnost vidět, jak probíhá spolupráce s klienty PMS. Zaměřila jsem se na agendu OPP, byla jsem přítomna na konzultacích s klienty v přípravném i vykonávacím řízení. Poznatky získané ze stáže byly využity ve výzkumném šetření společně se zpracovanými kazuistikami a analýzou dokumentů. Dokumenty byly analyzovány z veřejně dostupných zdrojů. Bylo čerpáno zejména z publikace Agendy Probační a mediační služby v letech 2017-2021. Publikaci lze najít na webových stránkách PMS. Dále bylo čerpáno

z výzkumu Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, konkrétně studie Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2020.

Respondenty pro tuto práci jsou vybraní klienti PMS, u kterých byly na základě spisů zpravovány kazuistiky. Jedná se o klienty, kterým byl uložen trest OPP a zároveň tito klienti mají trest vykonaný. Respondenti byli náhodně vybráni. Jedná se o 5 mužů. Klienti byli odsouzeni v letech 2018-2021. U jednotlivých kazuistik nejsou zmíněny jména klientů nebo podrobnější informace o nich z důvodu zachování anonymity.

Výzkumné otázky

V rámci výzkumného šetření byly položeny 4 výzkumné otázky. Výzkumné otázky vyplynuly z daného cíle výzkumného šetření a z vlastního zájmu o danou problematiku. Výzkumné otázky budou zodpovězeny metodami nestrukturovaného pozorování, které proběhlo při stáži na nejmenovaném středisku PMS, analýzou dokumentů, zejména ze statistik PMS veřejně dostupných na webových stránkách PMS a kazuistikami získanými z jednotlivých spisů klientů střediska PMS.

Výzkumná otázka č. 1 – Jaké jsou základní demografické charakteristiky pachatelů, kterým je ukládán trest OPP?

První výzkumná otázka zjišťuje základní demografické charakteristiky pachatelů, kterým je ukládán trest OPP. Zabývá se celkovým počtem pachatelů, pohlavím, věkovou strukturou a trestnými činy, za který je tento trest ukládán. Zjišťuje, zda je tento trest ukládán i pachatelům, kteří páchají recidivu. První výzkumná otázka byla naplněna pomocí analýzy dokumentů a informacemi ze získaných kazuistik. Otázka se vztahuje na všechna střediska PMS.

Výzkumná otázka z 2 – Naplňuje ukládání trestu OPP účel trestu?

V rámci druhé výzkumné otázky je zjišťováno, zda ukládání trestu OPP plní účel trestu. Účel trestu je naplněn v případě, že odsouzený odpracuje uložený trest OPP, není znovu trestně stíhán a aktivně sám dokládá hrazení nákladů trestního řízení či náhradu škody poškozeným. Výzkumná otázka dále zjišťuje, jaký vliv má trest OPP na odsouzené

a zda je trest pro odsouzené dostatečný. Dále tato výzkumná otázka zjišťuje, zda trest přispívá k ochraně společnosti. Tato výzkumná otázka byla naplněna zejména na základě vlastního pozorování a zpracovanými kazuistikami jednotlivých klientů.

Výzkumná otázka č. 3 – Co obnáší práce s pachateli v rámci výkonu OPP?

Třetí výzkumná otázka se zaměřuje na práci PMS s pachateli v rámci výkonu trestu OPP. V rámci této otázky je zjišťováno, jak probíhá kontrola odsouzeného při výkonu trestu OPP, dále zjišťuje, jaký typ práce odsouzení nejčastěji vykonávají, dále zjišťuje problémy odsouzených, kteří řádně nevykonávají trest OPP. Vzhledem k aktuální situaci se otázka zaměřuje také na změny v agendě v souvislosti s pandemií Covid-19. Třetí výzkumná otázka byla naplněna na základě vlastního pozorování a také na základě informací ze zpracovaných kazuistik.

Výzkumná otázka č. 4 – Jak probíhá spolupráce PMS s ostatními organizacemi? (soudem, poskytovateli apod.)

Poslední výzkumná otázka se zaměřuje na spolupráci PMS s ostatními organizacemi, mapuje spolupráci PMS s poskytovateli, dále zjišťuje, zda soudy ukládají trest OPP i přes nedoporučující stanovisko. Poslední výzkumná otázka byla naplněna na základě vlastního pozorování a na základě zpracovaných kazuistik.

4.3 Prezentace kazuistik

Následující podkapitola se věnuje prezentacím jednotlivých kazuistik vybraných klientů střediska PMS. Z důvodu zachování anonymity klientů nejsou zmíněny jména a podrobnější informace o klientech. Je uvedeno 5 kazuistik, které se věnují osobní a rodinné anamnéze, spáchanému trestnému činu, přípravnému řízení (pokud bylo realizováno), dále trestu, který byl soudem uložen a je popsáno, jak probíhala spolupráce s PMS a případné přeměně trestu. Jedná se o klienty střediska PMS, konkrétně o pět mužů. Kazuistiky byly zpracovány na základě informací ze spisů jednotlivých klientů. Spisy byly náhodně vybrány a jedná se o klienty odsouzené v letech 2018-2021.

Kazuistika č. 1 – Klient č. 1

Osobní a rodinná anamnéza

Klient má vystudované středoškolské vzdělání s maturitou. S manželkou se rozvedl, mají spolu jedno dítě, ke kterému má klient vyživovací povinnost. Dítě bylo před rozvodem svěřeno do péče matky. Klientovi bylo soudem uloženo přispívat na výživu částkou 4 000 Kč měsíčně. Matka se znovu vdala a s novým manželem žijí společně v rodinném domě, v manželství se narodilo jedno dítě, se kterým je na mateřské dovolené. Klient pracoval ve firmě, která se zabývá autodopravou, jeho průměrný měsíční výdělek byl kolem 15 000 Kč. Ve firmě skončil. Nyní klientův čistý příjem činí kolem 17 000 Kč. Klient nyní žije s přítelkyní v pronajatém bytě, náklady na bydlení platí společně.

Spáchaný trestný čin

Klient spáchal trestný čin podle § 196 odst. 1 tr. zákoníku, když úmyslně neplnil svou zákonnou povinnost vyživovat jiného po dobu delší než 4 měsíce. Klient byl povinen přispívat na výživu své nezaopatřené dcery částkou 4 000 Kč měsíčně splatnou vždy každého 5. dne v měsíci předem k rukám matky nezletilé. Za období více než jednoho roku, přispěl na výživu částkou 500 Kč, ze mzdy byla prostřednictvím exekuce sražena částka 6 102 Kč, jinak neuhradil žádné výživné a na výchově a výživě dcery se nepodílel ani jiným způsobem, v důsledku čehož zapříčinil dluh na výživném ve výši více než 60 000 Kč. Klient si je své vyživovací povinnosti vědom a dluh vzal na vědomí, jinak se k věci odmítl vyjadřovat.

Přípravné řízení

Okresní státní zastupitelství ve věci sdělilo, že přichází v úvahu uložení trestu OPP. Poté dalo PMS podnět k provedení šetření a vypracování zprávy zaměřené na možnost výkonu alternativního trestu OPP, stanovisko obviněného, jeho rodinné, osobní a majetkové poměry, zdravotní způsobilost a další důležité skutečnosti.

Ze stanoviska PMS k uložení trestu OPP vyplývá, že se probační úřednice opakovaně marně pokoušela klienta kontaktovat. PMS se tak nepodařilo zjistit stanovisko

klienta k trestné činnosti ani k uložení trestu OPP, nebyl znám ani jeho zdravotní stav. S ohledem na to PMS nemohla uložení OPP doporučit. Rizika případné recidivy spatřuje probační úřednice jako vysoká, vzhledem k tomu, že probíhající trestní řízení nezpůsobilo změnu v přístupu klienta k plnění běžné vyživovací povinnosti. Navíc je klient ve zkušební době podmíněného odsouzení za přečin podvodu dle § 209/1 tr. zákoníku.

Rozhodnutí okresního soudu

Rozsudkem byl klientovi uložen samostatný trest obecně prospěšných prací ve výměře 200 hodin. Dále klientovi bylo uloženo přiměřené omezení, aby řádně hradil běžné výživné a dle všech svých sil a schopností a možností splácel dlužné výživné.

Práce PMS s klientem

Po nabytí právní moci rozsudku zaslala PMS soudu podklad pro nařízení výkonu trestu OPP. Klient měl vykonávat OPP u městského úřadu, jednalo se o pomocné práce a údržby veřejného prostranství. Klient sděluje, že jeho zdravotní stav je dobrý.

Po dvou měsících odsouzený nezahájil výkon trestu. Odsouzenému byla zaslána výzva k zahájení výkonu trestu OPP. Telefonické kontaktování se nepodařilo. Zároveň se na PMS obrátila poškozená s tím, že klient dosud nezahájil placení běžného ani dlužného výživného. Poškozená podala znovu trestní oznámení, výše dlužného výživného činí více než 100 000 Kč. Pokud odsouzený nezahájí výkon trestu a nebude pravidelně trest vykonávat, podá probační úřednice návrh na přeměnu trestu OPP.

Po dalších dvou měsících klient dosud nezahájil výkon trestu, odsouzený se v mezidobí přestěhoval, požadované listiny doložil s časovým odstupem. Ke hrazení výživného nedochází, za celou dobu výkonu trestu byla odsouzeným doložená jediná platba ve výši 4 500 Kč. Klient také porušil vedení řádného života v průběhu výkonu trestu s tím, že byl znovu odsouzen za stejnou trestnou činnost, kdy mu byl uložen podmíněný trest s dohledem. PMS podalo zprávu soudu se žádostí, zda bude ve věci jednáno o porušení vedení řádného života či bude věc postoupena jinému středisku vzhledem ke změně bydliště odsouzeného.

Soud usnesením určil změnu místa výkonu trestu OPP. Odsouzený má nyní trest OPP vykonávat u městského úřadu, kde má vykonávat úklid a úpravu zeleně. Zároveň pověřil probační činností jiné středisko PMS, ve kterém odsouzený bydlí.

Odsouzený následně zahájil výkon trestu OPP. Ze závěrečné zprávy PMS je zřejmé, že odsouzený trest OPP vykonal. S prací byl poskytovatel spokojen. Ačkoliv klient řádně odpracoval trest OPP v plné výši, trest svůj účel nesplnil – klient běžné výživné nadále nehradí a tím se zvyšuje jeho dluh na výživném. Rizika – neplacení výživného – jsou velmi vysoká.

Kazuistika č. 2 – Klient č. 2

Osobní a rodinná anamnéza

Klient má vystudované středoškolské vzdělání s maturitou, obor všeobecné gymnázium. Je rozvedený a v manželství se narodily 4 děti, které jsou doposud nezletilé. Klient je soukromě podnikající fyzická osoba, má svou firmu, která se zabývá hostinskou činností. Svůj čistý měsíční příjem nevedl. Klient nemá doposud žádný záznam, nicméně Okresnímu státnímu zastupitelství je z úřední činnosti známo, že byl v minulosti trestně stíhán pro spáchání přečinu krácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 odst. 1 tr. zákoníku. Trestní stíhání bylo podmíněně zastaveno a po uplynutí dvouleté zkušební doby bylo rozhodnuto o osvědčení.

Spáchaný trestný čin

Klient spáchal přečin zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 254 odst. 1 tr. zákoníku, tedy nevedl účetní knihy, zápisy a jiné doklady sloužící k přehledu o stavu hospodaření a majetku nebo k jejich kontrole, ač k tomu byl podle zákona povinen a ohrozil tak včasné a řádné vyměření daně. Klient doznal trestnou činnost s tím, že se daného dopustil jako důsledek nekomunikace se správcem daně, s jehož prací a přístupem z minulosti byl dlouhodobě nespokojen. Klient věděl, že jeho jednání není v pořádku, ale netušil, že se jedná o trestnou činnost.

Rozhodnutí okresního soudu

Klientovi byl trestním příkazem uložen trest odnětí svobody v trvání 5 měsíců s podmíněným odkladem se zkušební dobou 2 roky. Klient si proti trestnímu příkazu podal odpor a ve věci bylo nařízeno hlavní líčení. Při hlavním líčení soudce vydal rozsudek, ve kterém klientovi uložil samostatný trest obecně prospěšných prací ve výměře 120 hodin.

Práce PMS s klientem

Po nabytí právní moci rozhodnutí bylo středisku PMS zasláno pověření probační činností. Probační úřednice s klientem projednala místo, kde bude vykonávat trest OPP a zaslala soudu podklad pro nařízení trestu OPP. Klient bude OPP vykonávat v agentuře ochrany přírody a krajiny ČR, kde bude pečovat o travní porosty, vyřezávání náletů a další terénní práce. Zdravotní stav klient uvádí bez omezení, s ničím se neléčí, žádné léky neužívá. Ze zprávy PMS je patrné, že klient trest OPP zahájil a řádně docházel ve smluvené termíny. Ze závěrečné zprávy je zřejmé, že klient trest OPP vykonal v plném rozsahu a nad rámec uloženého trestu odpracoval 3 hodiny. Poskytovatel potvrdil, že veškeré domluvené práce byly klientem řádně vykonány dle dohody, výkon probíhal bez obtíží, poskytovatel vyslovil spokojenost s odvedenou prací. Probační úředník má za to, že uložený trest splnil svůj účel.

Kazuistika č. 3 – Klient č. 3

Osobní a rodinná anamnéza

Klient je vyučen na střední odborné škole. Je svobodný, bezdětný. Nevlastní žádný majetek. Žije s matkou, rád by se přestěhoval k přítelkyni. Klient byl zaměstnán ve firmě, která se zabývá automobilovým průmyslem, jeho čistý měsíční příjem činil 16 000 Kč, o zaměstnání v průběhu trestního řízení přišel, nyní je nezaměstnaný, veden na úřadu práce, fakticky jej živí matka. Klient má exekuci cca ve výši 30 000 Kč – jedná se o dluhy na zdravotním pojištění a možná nějaká půjčka – sám neví, co přesně. Co se týče užívání návykových látek – dá si občas doma pivo a týdně vykouří jednu krabičku cigaret. Klient nemá doposud žádný záznam, nikdy nebyl trestán.

Spáchaný trestný čin

Klient je trestně stíhán pro přečin podvodu podle § 209 odst. 1 tr. zákoníku, tzn. že sebe obohatil tím, že uvedl někoho v omyl a způsobil tak na cizím majetku škodu někomu jinému. Klient v místě bydliště poškozené vylákal od poškozené platební kartu s PIN kódem pod smyšlenou záminkou, že platební kartu potřebuje pro svoji účetní do zaměstnání. Následně v několika případech provedl platební kartou bez vědomí a souhlasu poškozené pro svoji potřebu neoprávněné platby za zboží a výběru finančních prostředků z bankomatů různých bank, čímž způsobil škodu v celkové výši 10 000 Kč. Klient vypověděl, že nechtěl kartu zneužít, nechápe, jak to mohl udělat. Za své jednání se stydí, uvědomuje si, co udělal, peníze poškozené chce vrátit ve splátkách, bohužel se obává, že mu díky exekučně obstavenému účtu nezbydou žádné peníze na vrácení dlužné částky.

Přípravné řízení

Okresní státní zastupitelství podalo v rámci přípravného řízení návrh PMS s tím, že ve věci přichází v úvahu uložení trestu OPP. Požádalo o provedení šetření a vypracování zprávy zaměřené na možnosti výkonu alternativního trestu, stanovisko podezřelého, jeho rodinné, osobní a majetkové poměry, zdravotní způsobilost a další důležité skutečnosti. Ze stanoviska PMS k uložení trestu OPP vyplývá, že se klient řádně dostavil na sjednanou schůzku. Na schůzce s probační úřednicí uvedl, že jeho zdravotní stav je bez omezení, žádné léky neužívá, s ničím se neléčí. Trestnou činnost zcela doznává, celá situace jej mrzí, důvěřivosti poškozené využil během tíživé situace. V průběhu konzultace se projevoval pokorně, s lítostí a chtěl situaci aktivně řešit náhradou škody poškozené. Probační úřednice ve svém stanovisku uvedla, že riziko recidivy se jeví jako střední, ačkoliv je klient stále nezaměstnaný a bez prostředků. Riziko selhání při výkonu trestu spatřuje jako nízké. Není známo, jak klient skloubí výkon trestu s novým zaměstnáním (pokud bude zaměstnán). Rizika klient sníží především pravidelným příjmem, tedy získáním zaměstnání a udržením si ho. Klient k uložení trestu OPP vyslovil kladné stanovisko a s ohledem na to probační úřednice doporučila uložení trestu OPP.

Rozhodnutí okresního soudu

Klientovi byl trestním příkazem okresního soudu uložen samostatný trest OPP ve výměře 180 hodin a dále mu bylo uloženo, aby uhradil škodu poškozené.

Práce PMS s klientem

Poté, co trestní příkaz nabyt právní moci, bylo PMS zasláno pověření probační činností. Na základě toho probační úřednice pozvala klienta na schůzku a projednala s ním místo výkonu trestu OPP. Klient má trest OPP vykonávat u technických služeb, kde naplní jeho práce jsou pomocné úklidové práce. Dále bylo s klientem sjednáno, že bude každý měsíc probačnímu úředníkovi dokládat náhradu škody poškozené.

Klient po 4 měsících nezačal výkon trestu OPP. Z důvodu nezájmu ze strany klienta byla poskytovatelem ukončena Dohoda o výkonu trestu. Odsouzenému byla zaslána výzva k zahájení výkonu trestu s tím, že na tuto výzvu klient nikterak nereagoval. Odsouzený nedoložil hrazení náhrady škody.

Po dalších 2 měsících nedošlo ze strany klienta k žádné změně. Klient se nedostavil na sjednané konzultace a probačního úředníka nikterak nekontaktoval. Z důvodu nezačínání výkonu trestu OPP požádala probační úřednice o ingerenci ve věci. Soud odsouzeného vyzval k zahájení výkonu trestu OPP, ani přes to odsouzený trest OPP nezačal. Na základě toho byl ze strany PMS podán návrh na přeměnu trestu OPP na trest odnětí svobody.

Přeměna trestu OPP

Okresní soud na základě návrhu PMS nařídil veřejné zasedání, při kterém rozhodl o přeměně nevykonaného trestu OPP na trest odnětí svobody. Odsouzenému byl přeměněn trest OPP ve výměře 180 hodin na trest odnětí svobody v trvání 180 dnů, neboť v době od odsouzení do skončení výkonu trestu se vyhýbal nástupu výkonu trestu OPP, jinak mařil výkon tohoto trestu a zaviněně tento trest ve stanovené době nevykonával. Odsouzený byl pro výkon trestu odnětí svobody zařazen do věznice s ostrahou.

Kasuistika č. 4 – Klient č. 4

Osobní a rodinná anamnéza

Klient dokončil základní vzdělání. Žije ve společné domácnosti s manželkou a jejich dvěma dětmi. Jedno z dětí trpí postižením. Klient pracuje jako popelář, čistý měsíční příjem rodiny činí kolem 19 000 Kč, protože z platu klienta je exekučně strhávána částka 10 000 Kč – klient sám požádal o takovou výši, aby dluh splatil co nejdříve. Dle jeho sdělení jsou dluhy rodiny kolem 50 000 Kč. Klient kouří, alkohol pije příležitostně a má zkušenosti s příležitostným kouřením marihuany. V minulosti byl klient trestně stíhán pro trestný čin krádeže, za což mu byl uložen trest OPP, který byl přeměněn na trest odnětí svobody v trvání 4 měsíců.

Spáchaný trestný čin

Klient spáchal přečin zatajení věci podle § 219/1 tr. zákoníku, tedy přisvojil si cizí věc nikoli nepatrné hodnoty, která se dostala do jeho moci nálezem bez přivolení osoby oprávněné. Odcizením věci způsobil poškozené škodu ve výši 50 000 Kč.

Přípravné řízení

Okresní státní zastupitelství podalo v rámci přípravného řízení návrh PMS se žádostí o provedení šetření a vypracování zprávy zaměřené na možnosti výkonu alternativního trestu, stanovisko podezřelého, jeho rodinné, osobní a majetkové poměry, zdravotní způsobilost a další důležité skutečnosti. Ze stanoviska PMS k uložení trestu OPP vyplývá, že se klient řádně dostavil na sjednanou schůzku. Na schůzce s probační úřednicí se k trestnému činu doznal v plném rozsahu a byl připraven nést následky svého chování. Poškozené sdělil, že by rád škodu splatil, avšak k hrazení škody dosud nedošlo. Probační úřednice na základě schůzky s klientem vypracovala stanovisko, ve kterém trest OPP doporučila. Riziko recidivy sejevilo jako střední, když se nejedná o prvopachatele, ale člověka s trestní minulostí v oblasti krádeže. Riziko selhání při výkonu trestu není zanedbatelné, avšak s ohledem na časový odstup přeměny trestu v minulosti, klientově motivaci zvládnutí trestu a jeho zkušenostem je riziko nízké. Vzhledem k časově

náročnějšímu zaměstnání a osobní situaci (péče o dítě s handicapem), doporučuje uložení trestu do maximální 2/3 výše.

Rozhodnutí okresního soudu

Klientovi byl trestním příkazem uložen samostatný trest OPP ve výměře 160 hodin a dále mu bylo uloženo, aby uhradil škodu poškozené.

Práce PMS s klientem

Po nabytí právní moci trestního příkazu soud zaslal pověření probační činností na středisko PMS. Po třech měsících se probační úředníci nepodařilo zajistit místo pro výkon trestu, klient se nedostavuje na domluvené schůzky na středisko PMS. Odsouzený výzvy ignoruje. Na základě toho požádala probační úřednice soud o ingerenci ve věci s tím, že pokud se přístup odsouzeného nezmění, bude nucena podat návrh na přeměnu trestu. Soud odsouzeného vyzval k zahájení výkonu trestu OPP, když klient ani přes tuto výzvu trest OPP nezahájil.

Přeměna trestu OPP

Probační úřednice na základě shora uvedeného podala soudu návrh na přeměnu trestu OPP na trest odnětí svobody. Klient byl navíc odsouzen pro neplnění vyživovací povinnosti k podmíněnému trestu s dohledem. S manželkou se rozvedl a žije v pronajatém bytě s přítelkyní. Při veřejném zasedání byl klientovi trest OPP přeměněn v trest odnětí svobody v trvání 160 dnů se zařazením do věznice s ostrahou.

Kazuistika č. 5 – klient č. 5

Osobní a rodinná anamnéza

Klient vystudoval základní vzdělání, střední odborné učiliště nedokončil. Klient je svobodný, má jedno dítě, k němuž má vyživovací povinnost, klient na výživu přispívá částkou 1 500 Kč měsíčně a zároveň splácí dlužné výživné po 500 Kč měsíčně, s dítětem se nevidá (matka kontakt nepodporuje). Klient bydlí s přítelkyní, jejím synem a zároveň s poškozeným v jednom bytě, který mají v podnájmu. Klient je nemajetný a nezaměstnaný. Co se týče trestní minulosti, byl stíhán pro trestné činy zanedbání povinné výživy, pohlavní zneužití, poškození cizí věci, porušování domovní svobody, již dvakrát byl odsouzen k trestu OPP, tresty řádně vykonal.

Spáchaný trestný čin

Klient spáchal přečin ublížení na zdraví podle § 146 odst. 1 tr. zákoníku. Po předchozí slovní přestřelce mezi ním a spolubydlícím v místě bydliště, po požití alkoholických nápojů, uhodil spolubydlícího do obličeje. Klient způsobil poškozenému zranění spočívající v dvojnásobné zlomenině dolní čelisti.

Přípravné řízení

Probační úřednice na základě žádosti Okresního státního zastupitelství provedení šetření k uložení trestu OPP, pozvala klienta na schůzku. Při schůzce probrali osobní a sociální poměry klienta, jeho zdravotní stav, řešení následků trestného činu. Klient se k trestnému činu doznává, své jednání si vysvětluje tím, že mu „ujely nervy“, spolubydlícímu se omluvil. Spolubydlící je bývalý přítel jeho stávající přítelkyně, kterému poskytují ubytování a pomáhají mu se osamostatnit (takto společně bydlí 13 měsíců). Událost neměla na vztah s poškozeným vážný dopad, konflikt nepokračuje. PMS na základě souhlasu obou stran zrealizovala mediační setkání, kterého se zúčastnila i přítelkyně klienta. Strany se dohodly na finanční kompenzaci a vyrovnání ve výši 15 000 Kč. Klient vyslovil souhlas s uložením trestu OPP. Na základě výše uvedeného probační úřednice doporučila uložení trestu OPP a dala soudu na zvážení variantu

kombinace trestu OPP a trestu peněžitého. Ve věci dále doporučila uložení přiměřené povinnosti – náhrada škody dle dohody s poškozeným při mediačním setkání.

Rozhodnutí okresního soudu

Klient byl odsouzen trestním příkazem k trestu OPP ve výměře 240 hodin a dále mu bylo uloženo, aby uhradil škodu, kterou spáchaným činem způsobil.

Práce PMS s klientem

Po nabytí právní moci rozhodnutí bylo soudem zasláno pověření probační činností. Na základě toho byl klient pozván na středisko k dohodnutí místa výkonu trestu OPP. Klient bude vykonávat údržbářské a pomocné práce u městského úřadu. Poškozenému uhradil dvě splátky, tedy 10 000 Kč (splátky byly domluveny při mediaci). Ze zprávy PMS je zřejmé, že odsouzený výkon trestu OPP nezačal, a to 3 měsíce po vydání usnesení o nařízení výkonu trestu OPP. Dlužnou částku poškozenému ve splátkách nadále hradí – oba účastníci věc berou jako vyřízenou. Probační úřednice zasílá klientovi výzvu k zahájení výkonu trestu OPP. Odsouzený na základě zaslání výzvy zahájil výkon trestu OPP. Po půl roce klient dokládá probační úřednici nemoc, lhůta pro výkon trestu se tedy z důvodu nemoci klienta posouvá. Klient poté vykonal trest OPP v plném rozsahu 240 hodin. Byl poskytovatelem oceněn za zodpovědný přístup, škodu poškozenému uhradil v celém rozsahu. Uložený trest tedy splnil svůj účel.

4.4 Závěry výzkumného šetření

Následující, stěžejní kapitola se práce věnuje závěrům výzkumného šetření, ve kterém byly použity kvalitativní metody, a to nestrukturované pozorování, případové studie a analýza dokumentů. V kapitole jsou zodpovězeny zvolené výzkumné otázky.

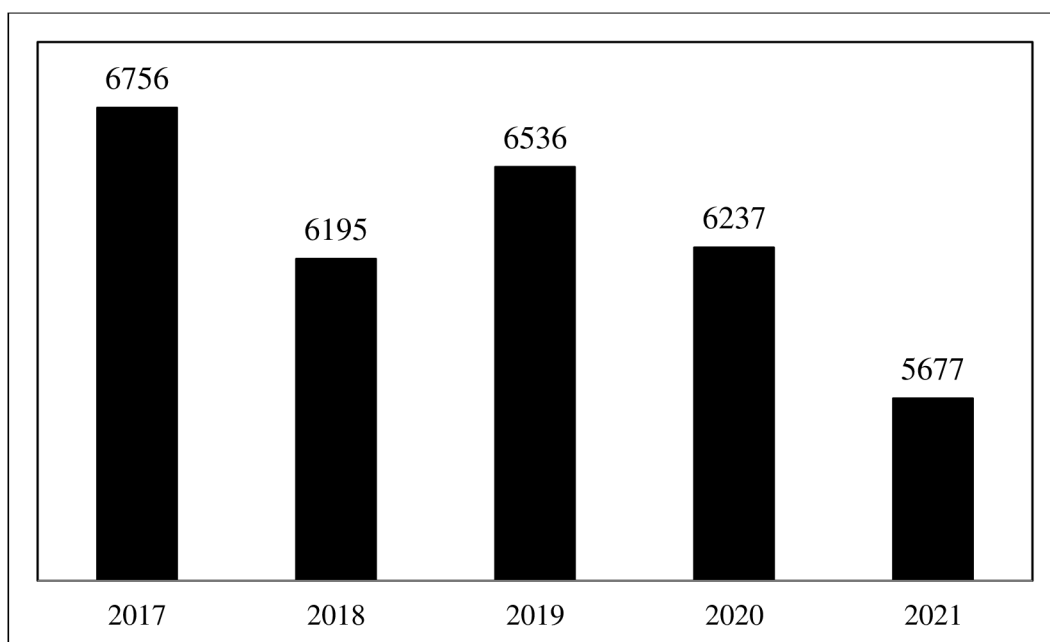
Výzkumná otázka č. 1 – Jaké jsou základní demografické charakteristiky pachatelů, kterým je ukládán trest OPP?

Následující výzkumná otázka se vztahuje na všechna střediska PMS. První výzkumná otázka byla naplněna pomocí analýzy dokumentů, bylo čerpáno zejména ze statistik veřejně dostupných na webových stránkách PMS a také z výzkumu Institutu pro kriminologii a sociální prevenci – Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2020. Dále tato výzkumná otázka byla zodpovězena informacemi ze získaných kazuistik.

Počet osob, kterým je soudem uložen trest OPP se snižuje. V současné době mají jednotlivá střediska PMS nejnižší počty osob jak v přípravném, tak ve vykonávacím řízení. Způsobuje to klesající celkový počet spáchaných trestných činů od roku 2015. Snižující se počet klientů způsobuje i pandemie Covid-19, tímto se podrobněji zabývá 3. výzkumná otázka. Dle statistik PMS je zřejmý každoroční pokles nových případů trestů OPP, což je vidět na grafu č. 3. Mírný nárůst je vidět v roce 2019 v porovnání s předchozím rokem. (Agendy PMS v letech 2017-2021, s. 33, 2022) I tak se ale jedná o téměř 50 % pokles v porovnání s obdobím 2007-2009, kdy byly počty nových případů kolem 13 tisíc případů ročně.

V roce 2021 byl soudem uložen trest obecně prospěšných prací v celkem 5677 případech. Z toho se ve 182 případech (3,2 %) jednalo o uložené trestní opatření u mladistvých pachatelů. (Agendy PMS v letech 2017-2021, s. 33, 2022)

Graf č. 3 – Počet nových případů obecně prospěšných prací

Zdroj: Agendy PMS v letech 2017-2021, s. 33, 2022

Následující tabulka znázorňuje počet nových případů OPP v rámci soudních krajů. Z tabulky je patrné, že pravidelně nejvíce ukládaných trestů zaznamenává Severomoravský kraj. Další kraje s největším přírůstkem jsou kraj Severočeský a Jihomoravský. Naopak nejméně trestů OPP zaznamenává Jihočeský a Východočeský soudní kraj. (Agendy PMS v letech 2017-2021, s. 33, 2022)

Jak je již zmíněno výše, v posledních letech dochází k poklesu přírůstku trestu OPP, a to ve všech krajích. Největší pokles zaznamenal Jihomoravský kraj, ve kterém v roce 2021 napadlo o 26 % trestů méně než v roce 2017.

Nejvíce trestů OPP v roce 2021 napadlo v již zmíněném Severomoravském kraji a v kraji Severočeském. Nejméně věcí napadlo v Jihočeském kraji, a to pouze 412 nových případů.

Tabulka č. 8: **Počet nových případů obecně prospěšných prací v rámci soudních krajů**

Soudní kraj	2017	2018	2018	2020	2021
Praha	664	644	632	690	638
Středočeský kraj	815	758	891	776	790
Jihočeský kraj	439	398	483	462	412
Západočeský kraj	658	600	637	662	635
Severočeský kraj	1325	1186	1164	1168	1009
Východočeský kraj	466	466	538	492	407
Jihomoravský kraj	1213	1027	1054	944	901
Severomoravský kraj	1604	1467	1504	1411	1304
ČR	6756	6195	6536	6237	5677

Zdroj: Agendy PMS v letech 2017-2021, s. 34, 2022

Z výzkumů je patrné, že podíl mužů z celkového počtu stíhaných nebo vyšetřovaných osob v roce 2020 činil 83,1 % a podíl žen byl 16,4 %. Co se týče ukládání OPP, nejčastěji je trest OPP ukládán mužům, ale i u žen není uložení tohoto trestu výjimečné. Pohlaví mužů a žen je v poměru zhruba 10:1. (Scheinost a kol., 2020, s. 25)

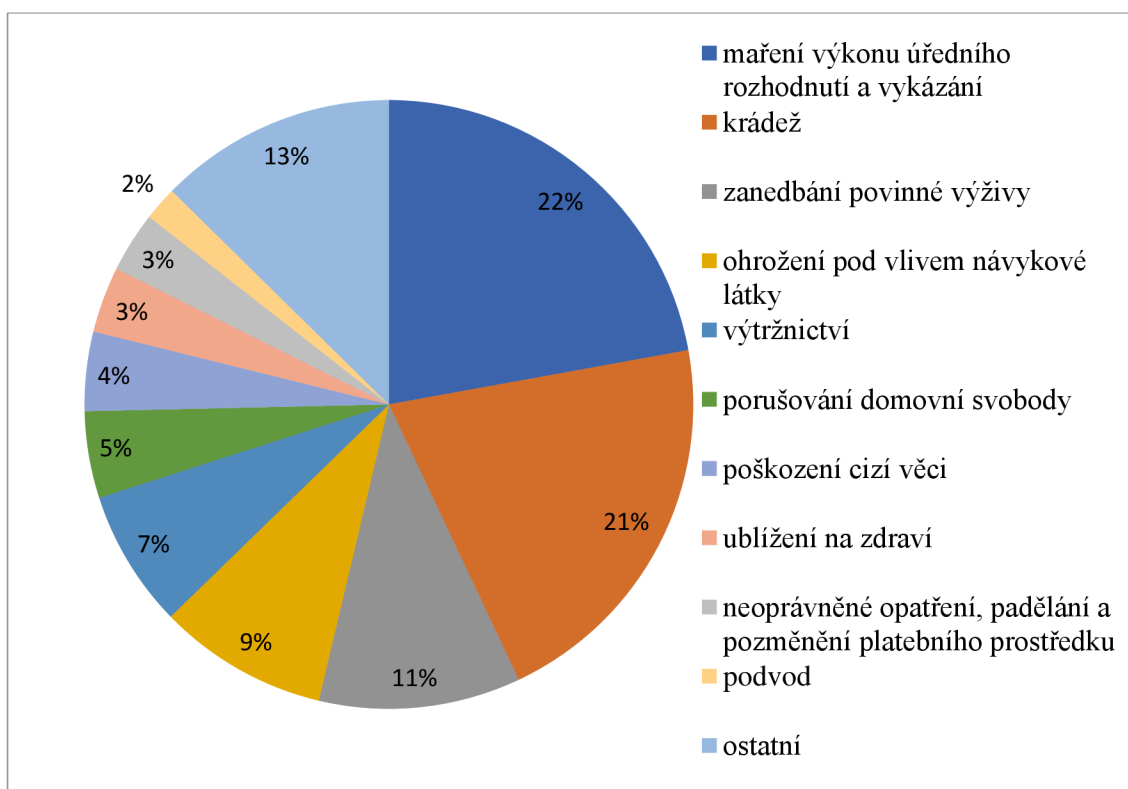
Věk pachatelů by se dal rozdělit do tří kategorií. První kategorií je věk pachatelů blízký mladistvým, věk střední (zhruba 25-45 let) a věk nad 45 let. Nejčastěji jsou OPP ukládány pachatelům ve věku 25-45 let.

Trestné činy, za které je trest OPP uložen, jsou různorodé. OPP mohou být uloženy pouze za přečin, tzn. trestný čin spáchaný z nedbalosti nebo trestný čin spáchaný úmyslně, kde trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do 5 let.

Z grafu je zřejmé, že v roce 2021 byl nejvíce zastoupený trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání, a to ve 22 %. Vysokou hodnotu, a to 21 % měl trestný čin krádeže. Dalších 11 % byl trestný čin zanedbání povinné výživy. Posledním nejvíce zastoupeným trestem je trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky. Ojedinele jsou OPP uloženy i za závažnější trestnou činnost, konkrétně ublížení na zdraví. Následující graf znázorňuje strukturu trestné činnosti u obecně prospěšných prací v roce 2021.

Graf č. 4: **Struktura trestné činnosti u obecně prospěšných prací za rok 2021**

Zdroj: Agendy PMS v letech 2017-2021, s. 38, 2022

Následující tabulka znázorňuje **spáchané trestné činy ve vybraném středisku PMS v rámci zpracovaných kazuistik.**

Tabulka č. 9: Spáchané trestné činy u jednotlivých klientů

Klient	spáchaný trestný čin
Klient č. 1	§ 196 zanedbání povinné výživy)
Klient č. 2	§ 240 (krácení daně)
Klient č. 3	§ 209 (podvod)
Klient č. 4	§ 219 (zatajení věci)
Klient č. 5	§ 146 tr. zákoníku (ubližení na zdraví)

Zdroj: vlastní zpracování

Co se týče trestných činů ve vztahu k věku pachatelů, nejčastěji ukládaným trestným činem dospělým pachatelům bylo maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání (22,1 %). Trestný čin krádeže byl zaznamenán ve 20,7 % případů. Téměř 11 % se týkal trestného činu zanedbání povinné výživy.

Mladiství pachatelé nejčastěji páchali trestné činy majetkové povahy. Nejvíce byly zastoupeny trestné činy krádeže (23,6 %), výtržnictví (17,1 %) a poškození cizí věci (13,7 %). (Agendy PMS v letech 2017-2021, s. 38, 2022)

Recidiva klientů je poměrně častá, klienti se dopouští další trestné činnosti – nejčastěji maření výkonu úředního rozhodnutí, zanedbání povinné výživy, speciální recidiva za stejnou trestnou činnost.

Co se týče páchání recidivy u provedených kazuistik, recidiva se týkala 4 klientů. Klient č. 5 byl trestně stíhán pro několik trestných činů, v minulosti mu byly uloženy tresty OPP již dvakrát, vždy je řádně vykonal, stejně jako v případě uloženého trestu OPP ve zpracované kazuistice.

Výzkumná otázka z 2 – Naplňuje ukládání trestu OOP účel trestu?

Data další výzkumné otázky byla získána v rámci vybraného střediska. Druhá výzkumná otázka byla naplněna na základě vlastního pozorování při stáži na jednom ze středisek PMS a zpracovanými kazuistikami jednotlivých klientů.

Účel trestu je naplněn v případě, že odsouzený odpracuje uložený trest OPP, není znovu trestně stíhán a aktivně sám dokládá hrazení nákladů trestního řízení či náhradu škody poškozeným. Vliv na klienty je individuální – restorativní vliv, poučný, na někoho nemusí mít uložení trestu OPP žádný vliv a trestnou činnost páchá nadále.

Níže uvedená tabulka znázorňuje naplnění účelu trestu ze získaných kazuistik. Z kazuistik je zřejmé, že účel trestu byl splněn u dvou odsouzených. Za splnění účelu trestu se považuje vykonání trestu OPP a vedení řádného života odsouzených, dodržování přiměřených povinností a omezení, popř. náhrada škody. Další odsouzení nenaplnili účel trestu, ve dvou případech byl trest přeměněn na trest odnětí svobody, a ačkoliv klient č. 1 vykonal trest OPP, účel trestu nebyl naplněn – klient dále nehradil dlužné a běžné výživné a je pravděpodobné, že později byl odsouzen za stejnou trestnou činnost znovu.

Tabulka č. 10: Naplnění účelu trestu u jednotlivých kazuistik

Klient PMS	Naplnění účelu trestu	Zdůvodnění
Klient č. 1	NE	vykonal OPP, nehradí dlužné a běžné výživné
Klient č. 2	ANO	vykonal OPP, ze spáchaného TČ se poučil
Klient č. 3	NE	nevykonal OPP, přeměna trestu na nepodmíněný výkon trestu odnětí svobody
Klient č. 4	NE	nevykonal OPP, přeměna trestu na nepodmíněný trest odnětí svobody, odsouzen za jinou trestnou činnost
Klient č. 5	ANO	vykonal OPP, uhradil náhradu škody

Zdroj: vlastní zpracování

Trest OPP k ochraně společnosti přispívá tím, že odsouzený je pod dohledem PMS, vykonává práci, která je prospěšná pro společnost, společnosti šetří finance. Dále ze strany PMS dochází ke kontrole, zda klient vede řádný život. V neposlední řadě PMS také spolupracuje s oběťmi, které se mohou na PMS obracet se žádostí o pomoc, probační úředníci jim pomohou zodpovědět otázky, poradí, jak situaci řešit, popř. mohou zprostředkovat mediaci s pachatelem.

Otázka je, jak PMS může motivovat a vést klienty k tomu, aby byl naplněn účel trestu. V případě klienta č. 1. můžeme vidět klienta, který byl odsouzen za neplnění vyživovací povinnosti, trest OPP nevykonává, nespolupracuje s probační úřednicí, je nezaměstnaný a nemá prostředky, kterými by uhradil dlužné výživné, což povede k novému trestnímu stíhání a později pravděpodobně uložení trestu odnětí svobody.

Výzkumná otázka č. 3 – Co obnáší práce s pachateli v rámci výkonu OPP?

Data další výzkumné otázky se týkají vybraného střediska PMS. Třetí výzkumná otázka byla naplněna na základě vlastního pozorování při stáži na jednom ze středisek PMS a na základě informací ze získaných kazuistik. Výzkumná otázka je pro přehlednost rozdělena na několik kategorií. Nejprve se výzkumná otázka zaměřuje na práci s pachateli v rámci přípravného řízení, tzv. předjednávání trestu, a na práci s klienty ve vykonávacím řízení. Další kategorie se věnují kontrole odsouzených při výkonu trestu OPP, typu prací, které odsouzení vykonávají, potíže odsouzených při výkonu trestu OPP a poslední kategorie mapuje dopad pandemie Covid-19 na agendu OPP.

Práce s pachateli v rámci výkonu trestu OPP se dá rozdělit do dvou kategorií, a to před rozhodnutím soudu, tzv. předjednávání trestu a po rozhodnutí soudu. Níže je detailněji popsáno, jak v rámci jednotlivých stádií trestného činu PMS pracuje s klienty.

Předjednávání trestu

Předjednávání trestu započíná, když je PMS pověřena státním zastupitelstvím či soudem k vypracování zprávy na možnost výkonu OPP. Může se stát, že se k PMS dostane přípravné řízení a PMS na základě tohoto informuje orgány činné v trestním řízení, že v rámci něho může předjednání trestu OPP projednat.

V přípravném řízení si probační úředník obviněného pozve na schůzku na středisko. Probační úředník ctí zásadu presumpce neviny, tzn., na obviněného je nahlíženo jako na nevinného, a s obviněným tak i jedná. V úvodu schůzky probační úředník obviněného seznámí s obsahem konzultace a důvodem, proč byl ke konzultaci pozván. Probační úředník se při konzultaci věnuje osobní situaci, pracovní i finanční situaci, vzdělání, schopnostem a zkušenostem klienta, zdravotnímu stavu, užívání návykových látek. Probační úředník se zajímá o stanovisko klienta k spáchanému trestnému činu, zda doznává svoji vinu, jaký má ke spáchanému trestnému činu postoj.

Důležité oblasti, které mohou ovlivnit výkon trestu OPP, je zdravotní stav klienta a popř. jeho zdravotní omezení. Probační úředník také zjišťuje, zda užívá návykové látky (alkohol, drogy). Probační úředník také zjišťuje osobní stav klienta – rodinná a sociální situace, dosažené vzdělání, finanční situace. Probační úředník zjišťuje také pracovní dovednosti, odbornou kvalifikaci apod.

Poté jsou vyhodnocována rizika – posuzuje se selhání při výkonu trestu, riziko recidivy, riziko újmy pro poškozenou stranu.

Klient je seznámen s obsahem zprávy i s riziky, které probační úředník spatřuje jako rizikové. Klient je poučen o samotném výkonu trestu OPP. Obviněný podepisuje stanovisko k uložení trestu a poučení o podmínkách výkonu trestu OPP. S probačním úředníkem proberou, zda je možné uložení OPP z časového hlediska, zda bude klient schopen vykonávat trest společně se zaměstnáním vzhledem ke směnám apod. PMS může soudu ve zprávě navrhnout i uložení jiného trestu – např. navrhnout uložení peněžitého trestu v kombinaci s trestem OPP v případě, že by odsouzený nezvládl vykonat tolik hodin a hrozilo by riziko selhání při výkonu trestu OPP.

V závěru pracovník setkání shrne, obviněný se vyjádří k případnému uložení trestu OPP a pracovník napíše zprávu soudu s jasným stanoviskem k uložení trestu OPP (doporučující či nedoporučující stanovisko). Ve zprávě je také uvedeno, jaký má obviněný postoj ke spáchanému trestnému činu, zda chce uložení tohoto typu trestu, zda si uvědomuje výhody či rizika výkonu trestu OPP apod. Ve stanovisku, které probační úředník zasílá soudu, je zohledněna také předchozí trestná činnost pachatele, jeho postoj k poškozeným, představám, jak bude klient hradit způsobenou náhradu škody.

Konzultace s obviněným trvá přibližně 45-60 minut. Probační úředník při rozhovoru používá techniky rozhovoru, obviněný má dostatečný prostor na vyjádření.

Vykonávací řízení

V rámci vykonávacího řízení, kdy je klientovi uložen trest OPP, má klient povinnost dostavit se na středisko PMS k projednání podmínek výkonu trestu OPP a stanovení dne nástupu. V den stanovený jako den nástupu k trestu OPP je povinen výkon trestu zahájit, sjednat harmonogram práce s poskytovatelem. Klient je povinen vykonávat práce osobně, bezplatně, ve svém volném čase, dle harmonogramu dohodnutého s poskytovatelem a nejpozději ve lhůtě do jednoho roku ode dne stanoveného jako den nástupu výkonu tohoto trestu.

Stanovení dne nástupu výkonu trestu OPP je výhodné, protože jednoroční lhůta začíná běžet až od tohoto data. Tím se předchází tomu, že odsouzeným běží lhůta v době, kdy pro ně poskytovatel nemá práci – zejména v zimních měsících.

Po dobu výkonu trestu OPP je klient dále povinen vést řádný život, popř. plnit přiměřená omezení či povinnosti, hradit způsobenou škodu, kterou soud uložil. Dále je povinen spolupracovat s probačním úředníkem a poskytovatelem, informovat jej o změnách týkajících se výkonu trestu – např. v případě nemoci, pracovní neschopnosti, změny bydliště apod.

Pokud odsouzený v době od odsouzení do skončení výkonu trestu obecně prospěšných prací nevede řádný život, vyhýbá se nástupu výkonu trestu, bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestu obecně prospěšných prací, či jinak maří výkon tohoto trestu nebo zaviněně tento trest ve stanovené době nevykonává, může soud přeměnit, a to i během doby stanovené pro jeho výkon, trest obecně prospěšných prací nebo jeho zbytek v trest odnětí svobody. Každá i jen započatá hodina nevykonaného trestu obecně prospěšných prací se počítá za jeden den odnětí svobody.

Jakmile klient vykoná trest OPP, hledí se na něj, jako by nebyl odsouzen.

Kontrola odsouzených při výkonu trestu OPP

Kontrolu výkonu trestu OPP realizují jednak probační úředníci, jednak poskytovatel výkonu trestu OPP.

Kontrola klientů při výkonu OPP prošla změnou. Probační úředník musí minimálně jednou ročně kontrolovat klienty při výkonu trestu OPP. Probační úředník může namátkově kontrolovat alkoholtesterem či testem na přítomnost návykových látek, je na uvážení probačního úředníka, zda využije možnosti a klienta v místě výkonu trestu OPP otestuje. Nově má také probační úředník možnost pozvat klienta na středisko a v případě, že má klient uloženou povinnost či omezení soudem, otestovat klienta i na středisku PMS.

Typ prací vykonávaných v rámci OPP

Většinou se jedná o pomocné práce, údržbové práce se zelení – hrabání listí, staré trávy, zametání, sekání trávy, mytí oken, úklid odpadků, natírání. V některých případech se může využít odbornosti klienta – zedníci, tesaři, truhláři, kteří mohou u poskytovatelů vykonávat odborné práce.

V rámci získaných kazuistik klienti vykonávali pomocné a údržbářské práce – údržba veřejného prostranství, úklid, úprava zeleně apod.

Potíže odsouzených při výkonu trestu OPP

Potíže se týkají nespolehlivosti klientů, nedochvilnost. Ne vždy je možné sehnat poskytovatele v místě bydliště klienta a ten tak musí dojíždět. Nedostatek financí klientů způsobuje, že klient se nemá prostředky na to, aby dojel na místo výkonu trestu OPP. Probační úředníci pracují i s finančním plánem klientů, rozvrhnou, jak si dát peníze „bokem“, aby klient měl prostředky na veřejnou dopravu.

Špatně odvedená práce je další problém klientů, klienti nemají pracovní návyky, jsou nezaměstnaní, vyskytují se u nich neomluvené absence, popř. omluvy apod.

Dopad pandemie COVID-19 na OPP

Pandemie Covid-19 velice ovlivnila i práci PMS v rámci trestu OPP. Došlo ke snížení počtu OPP jak v přípravném, tak ve vykonávacím řízení. V první vlně došlo k absolutnímu zastavení výkonů trestů. Jelikož to bylo pro nás něco nového, poskytovatelé se obávali umožňovat výkon trestu OPP, a obavy byli i na straně odsouzených, ti se obávali o své zdraví.

Dopad pandemie byl zřejmý i na přípravné řízení. Páchala se méně trestná činnost, pro pachatele byla hrozba vyšších trestů v době vyhlášeného nouzového stavu. Tím pádem byl menší počet klientů v přípravném řízení. Jelikož všechny orgány činné v trestním řízení pracovaly v upraveném režimu (střídání týmů na pracovišti, aby se co nejvíce omezil kontakt osob), kontakt s klienty byl co nejvíce omezen, mnoho věcí bylo vyřizováno písemně či telefonicky.

Obavy z pandemie polevily. Každá další vlna poté vracela situaci zpět do běžné praxe. V současnosti jsou odsouzení informováni a poučováni o tom, že při výkonu trestu OPP je nezbytné respektovat podmínky výkonu, které stanoví poskytovatel. Poskytovatel si může sám stanovit podmínky testování, ochranných pomůcek apod. Poskytovatel si tedy může rozmyslet, zda testovat bude či ne, popř. zda odsouzenému poskytne test či zda odsouzený bude povinen test hradit ze svých financí.

Výzkumná otázka č. 4 – Jak probíhá spolupráce PMS s ostatními organizacemi? (soudem, poskytovateli apod.)

Data další výzkumné otázky se týkají vybraného střediska PMS. Poslední výzkumná otázka byla naplněna na základě vlastního pozorování na jednom ze středisek PMS a na základě zpracovaných kazuistik.

PMS komunikuje se soudy, poskytovateli, se státními zástupci. Se státními zástupci není komunikace tak častá. Komunikace s ostatními organizacemi probíhá velice dobře. S poskytovateli musí probační úředník komunikovat denně. Probační úředník s poskytovateli vychází výborně, snaží se poskytovatele oslovovat, důležitý je i osobní kontakt.

PMS si vede katalog poskytovatelů OPP. V katalogu jsou obsaženy informace o názvu poskytovatele, druhu prací, informace o konkrétním místě požadovaného výkonu práce, termínu provedení prací a kontaktu na odpovědnou osobu poskytovatele prací. V katalogu jsou také informace o kapacitě, počtu osob, které lze pro výkon trestu OPP u jednoho zaměstnavatele umístit, popř. zvláštní požadavky. Probační úředník v tomto katalogu může na základě zjištěných skutečností vybraného klienta analyzovat vhodného poskytovatele.

Probační úředník je s poskytovateli v kontaktu velmi často, jak je již zmíněno výše. Spolupracuje s poskytovateli, průběžně zjišťuje a aktualizuje stávající a potencionální budoucí poskytovatele a zjišťuje pracovní příležitosti.

Co se týče ukládání trestu OPP bez doporučujícího stanoviska PMS, soudy je ukládají velice zřídka. Pokud soud uloží trest OPP bez předjednání PMS, je to nezákonný postup (viz 3. kapitola práce), kdy soudy mají novelou trestního zákoníku povinnost zajišťovat stanovisko PMS k uložení trestu OPP při rozhodnutí trestním příkazem.

V rámci zpracovaných kazuistik bylo zjištěno, že v případě uložení trestu OPP trestním příkazem vždy soudy vyžadují zprávu PMS zaměřené na výkon alternativního trestu OPP. PMS v přípravném řízení hraje nenahraditelnou roli, s klientem v přípravném řízení může kromě OPP předjednat i uložení jiného trestu – např. pokud klient nemá dostatek času na výkon OPP, může navrhnout, aby mu byl uložen trest OPP v kombinaci a peněžitým trestem a tím se pak výrazně snižuje riziko selhání odsouzeného při výkonu trestu OPP. Domnívám se, že pro soudy je předjednávání trestu také výhodné, mohou

vydat rozhodnutí tzv. „od stolu“ a rozhodnout trestním příkazem bez nařizování hlavního líčení. Pro soudce jsou informace obsažené ve zprávě PMS cenné pro adekvátní rozhodování při ukládání tohoto trestu.

4.5 Zhodnocení výzkumného šetření

Výzkumné šetření bylo realizováno s cílem analyzovat ukládání a fungování trestu OPP v rámci vybraného střediska PMS. Pomocí výzkumných metod byla popsána skupina pachatelů, kterým je tento trest ukládán, byla zmapována práce PMS s klienty, kterým byl uložen trest OPP. V rámci kvalitativního přístupu byly uplatněny 3 metody, a to nestrukturované pozorování při stáži na vybraném středisku PMS, analýza dokumentů a zpracované kazuistiky. Realizace výzkumného šetření proběhla v průběhu začátku roku 2022.

Ve výzkumném šetření byly zvoleny 4 výzkumné otázky, které byly na základě výzkumného šetření zodpovězeny.

Pro detailnější popsání spolupráce PMS s pachateli, resp. obviněnými či odsouzenými, kterým je uložen trest OPP, byly zpracovány výše uvedené kazuistiky.

Významnou roli sehrává PMS v přípravném řízení, kdy na základě žádosti soudu či státního zástupce předjednává s pachatelem stanovisko k uložení trestu OPP. Tím se zvyšuje pravděpodobnost, že v případě uložení trestu OPP, pachatel trest OPP vykoná. Probační úředníci, kteří se specializují na agendu OPP, hrají stěžejní roli právě v přípravném řízení a řízení před soudem, kdy zjišťují a hodnotí podmínky a rizika spojená s výkonem trestu OPP.

Při práci s pachatelem v rámci předjednávání trestu OPP nejprve probační úředník seznámí s obsahem jednání, následně zjišťuje jeho postoj k projednávané věci. Při konzultaci se zaměřuje na důvod spáchaného trestného činu, předchozí trestní minulost, možnost pachatele nahradit způsobenou újmu. Dále probační úředník analyzuje možná rizika. Rizika ovlivňuje mnoho faktorů, motivovanost klienta trest vykonat, jeho časové možnosti v závislosti na zaměstnání, rodinná situace, popř. studium. Dále je důležitý zdravotní stav pachatele, případná zdravotní omezení, pracovní dovednosti, kvalifikace, dosažené vzdělání, zjištění, zda užívá návykové látky (alkohol, drogy). Probační úředník poskytuje klientům informační leták OPP – viz příloha A práce. Tento leták je k dostání i na webových stránkách PMS.

V neposlední řadě je důležitou součástí zjištění vhodného poskytovatele. Probační úředníci, kteří se zabývají agendou OPP, jsou v kontaktu s poskytovateli a situaci ohledně jejich možností nabídnout odsouzeným práci průběžně zjišťují a aktualizují.

S účinností od začátku letošního roku bylo novelou trestního zákoníku zrušeno nařizování trestu OPP soudem. Po nabytí právní moci rozhodnutí si probační úředník pozve klienta na PMS a společně s ním stanoví podmínky výkonu trestu OPP. Je sjednán konkrétní den nástupu výkonu trestu. Probačním úředníkům tak bylo dáno více pravomocí. Jelikož se jedná o změny s účinností až od začátku roku 2022, lze je hodnotit až s odstupem času.

Všechna data uvedená v diplomové práci mohou posloužit dalším osobám, které se zajímají o tuto problematiku. Pokud bych mohla výzkumné šetření opakovat, ve výzkumné části bych oslovila samotné probační úředníky a zajistila bych více názorů a pohledů na danou problematiku.

Závěr

Diplomová práce se zabývala problematikou alternativních trestů. Práce se detailněji zaměřovala na trest obecně prospěšných prací. Cílem práce bylo popsat problematiku alternativních trestů se zaměřením na trest obecně prospěšných prací a poskytnout tak ucelený pohled na dané téma. Cíl diplomové práce byl naplněn, a to jak v rámci teoretického vhledu do zkoumané problematiky, tak v rámci výzkumného šetření.

Práce byla členěna do čtyř kapitol. V teoretické části byla vymezena základní terminologie. První kapitola se zabývala pojmem a účelem trestu, v kapitole byl vymezen pojem trest, který s problematikou alternativních trestů souvisí. V kapitole byla dále stručně rozebrána restorativní justice.

Druhá kapitola práce popisovala systém alternativních trestů. V kapitole byl definován pojem alternativních trestů, druhá část popisovala jednotlivé alternativní tresty. Vzhledem k tématu diplomové práce byl v kapitole detailněji popsán trest obecně prospěšných prací.

Třetí kapitola mapovala činnost Probační a mediační služby při výkonu trestu obecně prospěšných prací, kapitola se zabývá činností Probační a mediační služby před rozhodnutím soudu a po rozhodnutí soudu.

Výzkumné šetření bylo realizováno kvalitativní metodou a bylo naplněno pomocí tří metod, a to nestrukturovaného pozorování v rámci stáže u Probační a mediační služby, provedenými kazuistikami a analýzou dokumentů. Ve výzkumné části je popsáno pět kazuistik klientů PMS, kterým byl soudem uložen trest OPP. V kazuistikách je popsána osobní a rodinná anamnéza klientů, spáchaný trestný čin, přípravné řízení, uložený trest a průběh spolupráce PMS s klienty. V závěru výzkumného šetření jsou zodpovězeny výzkumné otázky.

Diplomová práce popisuje alternativní tresty se zaměřením na trest obecně prospěšných prací. Mapuje a popisuje problematiku ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací. Z práce je zřejmé, že role Probační a mediační služby je nesmírně důležitá a nezastupitelná, a to jak pro ostatní orgány činné v trestním řízení, tak pro samotné pachatele. Probační a mediační služba má nezastupitelnou úlohu v přípravném řízení, kdy zpracovává kvalitní podklady o klientech pro uplatnění alternativních sankcí. Probační a mediační služba v trestní justici působí již řadu let, od vzniku své činnosti se stále rozvíjí a zdokonaluje.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

DURDA, Martin, 2009. *Efektivita alternativních trestů v České republice*. Brno: Masarykova univerzita. 93 s. Diplomová práce.

GŘIVNA, Tomáš a kol., 2019. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer. 587 s. ISBN 978-80-7598-554-5.

GŘIVNA, Tomáš, 2007. *Trestní právo hmotné*. 5. Judikatura k obecné části. Praha: ASPI. 244 s. ISBN 978-80-7357-260-0.

JANUŠ, Jan a kol., 2020. *Tresty budoucnosti*. 1. vydání. Praha: Info.cz. 125 s. ISBN 978-80-907780-0-9.

KALVODOVÁ, Věra, 2016. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer. 189 s. Právní monografie. ISBN 978-80-7552-163-7.

KUBEŠ, Miroslav, 2009. *Trestní právo hmotné: obecná část: (vybrané problémy z přednášek)*. 1. vyd. Praha: Námořní akademie České republiky. 60 s. ISBN 978-80-87103-25-8.

KRATOCHVÍL, Vladimír a kol., 2009. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck. 797 s. Právní učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3.

LATA, Jan. 2007. *Účel a smysl trestu*. 1.vyd. Praha: LexisNexis, 2007. 114 s. ISBN 978-80-886920-24-5.

LOUKOTOVÁ, Kateřina, 2010. *Ukládání trestu Obecně prospěšných prací soudy Plzeňského kraje*. České Budějovice: Zdravotně sociální fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Bakalářská práce.

PLÍŠKOVÁ, Adéla, 2013. *Problematika alternativních trestů v ČR se zaměřením na trest obecně prospěšných prací*. Znojmo: Soukromá vysoká škola ekonomická Znojmo, s.r.o. 68 s. Bakalářská práce.

MANOVÁ, Veronika, 2019. *Ukládání trestu obecně prospěšných prací*. Plzeň: Fakulta právnická Západočeské univerzity v Plzni. 86 s. Diplomová práce.

MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra, 2019. *Restorativní přístupy při řešení trestné činnosti*. Vydání první. V Praze: C.H. Beck. 220 stran. Právní instituty. ISBN 978-80-7400-756-9.

MATOUŠEK, Oldřich, KODYMOVÁ, Pavla, KOLÁČKOVÁ, Jana, ed., 2005. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 1. Praha: Portál. 351 s. ISBN 80-7367-002-X.

MATOUŠEK, Oldřich; KROFTOVÁ, Andrea, 2003. *Mládež a delikvence: Možné příčiny, struktura, programy a prevence kriminality mládeže*. 2. aktualizované vyd. Praha: Portál. 344 s. ISBN 80-7178-771-X.

MORRIS, Norval a Michael H TONRY, 1990. *Between prison and probation: intermediate punishments in a rational sentencing system*. New York: Oxford University Press, 1990, 283 p. ISBN 0-19-507138-7.

NOVOTNÝ, Oto; ZAPLETAL, Josef et al., 2008. *Kriminologie*. 3.vyd. Praha: ASPI-Wolters Kluwer. 528 s. ISBN 978-80-7357-376-8a.

PŘESLIČKOVÁ, Hana, GAJDOŠ, Radek a KRUTINA, Miroslav, 2003. *Obecně prospěšné práce a další instituty restorativní justice*. Vyd. 1. Praha: Český helsinský výbor. 72 s. ISBN 80-86436-14-4.

KARABEC, Zdeněk, 2003. *Restorativní justice: sborník příspěvků a dokumentů*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 143 s. ISBN 80-733-8021-8.

ROZUM, Jan et al., 2016. *Efektivita trestní politiky z pohledu recidivy*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 103 s. ISBN 978-80-7338-164-6.

ROZUM, Jan a kol., 2020. *Zprávy PMS pro účely rozhodnutí v trestním řízení: kvalita, význam, efektivita*. Vydání: první. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 251 s. ISBN 978-80-7338-188-2.

SEDLÁKOVÁ, Hana. 2015. *Přínosy a negativa trestu obecně prospěšných prací a role Probační a mediační služby ČR ve vybraném regionu*. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity. 77 s. Bakalářská práce.

SCHEINOST, Miroslav a kol., 2021. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2020*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 262 s. ISBN 978-80-7338-196-7.

SCHEINOST, Miroslav a kol., 2014. *Sankční politika pohledem praxe*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 176 s. ISBN 978-80-7338-144-8.

SKOPAL, Jan, 2008. *Postoj pachatele k uložení trestu obecně prospěšných prací*. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity. 83 s. Bakalářská práce.

SVATOŠ, Roman, 2016. *Prevence kriminality*. 2. aktualizované vydání. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, z. ú. 132 stran. Studia. ISBN 978-80-7556-009-4.

SPIRIT, Michal. *Úvod do studia práva*. 2. vydání aktualizované dle nového občanského zákoníku. Praha: Grada, 2014. 190 s. ISBN 978-80-247-5280-8.

ŠÁMAL, Pavel, PÚRY, František a RIZMAN, Stanislav, 1995. *Trestní zákon: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck. 1118 s. ISBN 80-7179-041-9.

ŠČERBA, Filip., 2011. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 1. vyd. Praha: Leges. 416 s. ISBN 978-80-87212-68-4.

ŠČERBA, Filip, 2014. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Praha: Leges. 464 s. ISBN 978-80-87576-93-9.

ŠTERN, Pavel; OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka; DOUBRAVOVÁ, Dagmar et al., 2010. *Probace a mediace – Možnosti řešení trestných činů*. 1. vyd. Praha: Portál. 212 s. ISBN 978-80-7367-757-2.

TOMÁŠEK, Jan, 2010. *Úvod do kriminologie: jak studovat zločin*. Vyd. 1. Praha: Grada. 214 s. ISBN 978-80-247-2982-4.

TOMÁŠEK, Jan, HÁKOVÁ, Lucie a KOSTELNÍKOVÁ, Zuzana, 2019. *Probace a její efektivita pohledem pachatelů, veřejnosti a médií*. Vydání: první. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 143 stran. Studie. ISBN 978-80-7338-183-7.

VAMBERA, Michael, 2016. *Činnost probační a mediační služby při výkonu alternativních trestů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze. 85 s. Diplomová práce.

VANTUCH, Pavel., 2011. *Trestní zákoník s komentářem: komentář k zákonu č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů: informace z judikatury: k 1.8.2011*. 1. vyd. Olomouc: ANAG. 1367 s. ISBN 978-80-7263-677-8.

VÁLKOVÁ, Helena a kol., 2012. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck. 636 s. ISBN 978-80-7400-429-2.

VĚTROVEC, Vladislav et al., 2002. *Zákon o mediaci a probaci: komentář*. Praha: Eurolex Bohemia. 115 s. ISBN 80-86432-32-7.

ZEHR, Howard, 2003. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. 48 s. ISBN 80-902998-1-4.

ŽATECKÁ, Eva, 2007. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby: sborník příspěvků a dokumentů*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing. 136 s. ISBN 978-808-7071-557.

Elektronické zdroje

Probace. 2022. *Probační a mediační služba České republiky*. [online]. [cit. 2022-02-10]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/pro-pachatele/probace/>.

Přehled agend Probační a mediační služby 2017-2021. 2022. *Probační a mediační služba České republiky*. [online]. [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/statistiky/>.

Obecně prospěšné práce. 2022. *Probační a mediační služba České republiky*. [online]. [cit. 2022-02-10]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/pro-pachatele/obecne-prospesne-prace/>.

O nás. 2022. *Probační a mediační služba České republiky*. [online]. [cit. 2022-02-10]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/o-nas/>.

MATOUŠKOVÁ, Andrea. 2012. *Czech & Slovak Social Work*. Vol. 12 Issue 2, pp. 37- 39. Dostupné z: <https://eds.s.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=5&sid=e6845337-cbdc-4425-ab6c-6c7ddb0ab43b%40redis>.

Trest domácího vězení. 2022. *Probační a mediační služba České republiky*. [online]. [cit. 2022-02-10]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/pro-pachatele/trest-domaciho-vezeni/>.

Účel trestu. 2022. *epravo.cz* [online]. [cit. 2022-02-10]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/ucel-trestu-89770.html>.

O restorativní justici. 2022. *Restorativní justice*. [online]. [cit. 2022-02-10]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/o-restorativni-justici/>.

Legislativní dokumenty

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

Zákon č. 257/2000 Sb., Zákon o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě).

Trestní zákon č.140/1961 Sb.

Seznam tabulek a grafů

Seznam tabulek

- Tabulka č. 1 – Porovnání základních principů klasické a restorativní justice
- Tabulka č. 2 – Přehled o počtu osob ods. a o uložených trestech v letech 2010-2015
- Tabulka č. 3 – Ukládání peněžitého trestu v letech 2008-2016
- Tabulka č. 4 – Ukládání trestu domácího vězení v letech 2010-2014
- Tabulka č. 5 – Ukládání trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné spol. akce
- Tabulka č. 6 – Počet případů trestů OPP Probační a mediační služby za daná období
- Tabulka č. 7 – Zprávy probačního pracovníka k uložení trestu OPP v letech 2011-2019
- Tabulka č. 8 – Počet nových případů obecně prospěšných prací v rámci soudních krajů
- Tabulka č. 9 – Spáchané trestné činy u jednotlivých klientů
- Tabulka č. 10 – Naplnění účelu trestu u jednotlivých kazuistik

Seznam grafů

- Graf č. 1 – Vývoj ukládání trestu obecně prospěšných prací v letech 2008-2019
- Graf č. 2 – Podíl doporučujících zpráv probačního úředníka v %
- Graf č. 3 – Počet nových případů obecně prospěšných prací
- Graf č. 4 – Struktura trestné činnosti u obecně prospěšných prací za rok 2021

PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA

Začlenění pachatele do společnosti
Pomoc obětem
Ochrana společnosti

Trest obecně prospěšných prací

Co jsou obecně prospěšné práce?

Obecně prospěšné práce (OPP) jsou alternativním trestem, který spočívá v povinnosti odsouzeného provést ve stanoveném rozsahu (50-300 hodin u dospělých a 50-150 hodin u mladistvých) práce k obecně prospěšným účelům ve prospěch poskytovatele. Poskytovatelem obecně prospěšných prací může být stát, kraj, obec nebo právnická osoba, která se zabývá vzděláním a vědou, kulturou, školstvím, ochranou zdraví, požární ochranou, ochranou životního prostředí, podporou a ochranou mládeže, ochranou zvířat, humanitární, sociální, charitativní, náboženskou, tělovýchovnou a sportovní činností, a která tuto činnost vykonává k veřejně prospěšnému účelu. Práce nesmí sloužit výlučným účelům odsouzeného.

Kdy lze trest OPP uložit?

Obecně prospěšné práce mohou být odsouzenému uloženy pouze za přečin, tj. trestný čin spáchaný z nedbalosti nebo za čin spáchaný úmyslně, u kterého trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do 5 let.

Soud může společně s trestem OPP uložit přiměřené povinnosti (např. podrobit se testování na zjištění přítomnosti drog v těle, absolvovat resocializační program atd.) a omezení (například zákaz navštěvovat určená místa a zařízení nebo kontaktovat některé osoby).

Jakmile je trest OPP vykonán, případně pokud soud rozhodne upustit od výkonu tohoto trestu nebo jeho zbytků, hledí se na odsouzeného jako by nebyl odsouzen. Znamená to, že z trestního rejstříku odsouzeného bude záznam o trestu OPP vymazán.

Kdo kontroluje průběh výkonu trestu OPP?

Kontrolu výkonu trestu realizují pracovníci Probační a mediální služby v součinnosti s poskytovatelem místa výkonu trestu OPP.

Jaké jsou povinnosti odsouzeného v průběhu výkonu OPP?

- Dostavit se neprodělně po rozhodnutí o uložení trestu OPP na středisko Probační a mediální služby k projednání podmínek výkonu trestu OPP a stanovení dne nástupu.
- V den stanovený jako den nástupu k trestu OPP práce zahájit, sjednat harmonogram práce s poskytovatelem a uzavřít s ním dohodu o realizaci výkonu trestu OPP.
- Práce vykonávat osobně, bezplatně, ve volném čase, dle harmonogramu dohodnutého s poskytovatelem a nepozdají ve lhůtě jednoho roku ode dne stanoveného jako den nástupu výkonu tohoto trestu.
- Po dobu výkonu trestu OPP vést řádný život a pít přiměřená omezení a povinnosti, které soud uloží.
- Spolupracovat s poskytovatelem i probačním úředníkem dohodnutým způsobem, např. včas informovat o změnách týkajících se výkonu trestu OPP (pracovní neschopnost, změna bydliště nebo zaměstnání atd.).
- Pokud soud uloží také dohled, pít podmínky dohodu (spolupracovat s probačním úředníkem, dostavovat se na konzultace atd.).
- Pokud soud v rozhodnutí stanoví povinnost nahradit způsobenou škodu, tuto škodu hradit.

Jaká jsou práva odsouzeného v průběhu výkonu OPP?

- Právo podát se na stanovení podmínek výkonu trestu OPP (místa výkonu, druhu práce a dne nástupu výkonu) - v případě nedohody rozhodne o podmínkách soud.
- Právo podát se na stanovení časového harmonogramu práce.
- Právo požádat soud o přerušení nebo odložení výkonu trestu OPP (např. v důsledku hospitalizace, zdravotních nebo závažných rodinných důvodů).
- Právo požádat za splnění zákonných podmínek o změnu místa výkonu trestu.
- Právo požádat v případě potřeby o pomoc probačního úředníka, např. při vzniku neshod na určeném místě výkonu trestu.
- Právo podat návrh na zrušení dohledu (vyjma náhrady vazby dohledem) nebo/a uložených přiměřených omezení a povinností nebo výchovných opatření, k jejichž kontrole je Probační a mediální služba oprávněna, a to po jedné třetině trestu, nejdříve však po šesti měsících. K návrhu musí odsouzený přiložit kladné stanovisko probačního úředníka.

Jaký je postup v případě neplnění podmínek trestu OPP?

Při záměrném porušení podmínek uloženého trestu, a to zejména při:

- opakovaném nedodržení stanoveného harmonogramu prací a vyhýbání se výkonu trestu (bez doložených závažných důvodů)
  - neprovedení uložené práce v předem dohodnuté kvalitě
  - výkonu pod vlivem alkoholu nebo jiné omamné látky
- může poskytovatel Dohodu o realizaci trestu OPP vypovědět.

Tato skutečnost je posuzována jako porušení podmínek výkonu trestu, o který probační úředník musí informovat soud, který trest OPP uloží. Soud v takovém případě může rozhodnout o přeměně trestu OPP v nepodmíněný trest odnětí svobody, kdy jedna neodpracovaná hodina trestu OPP znamená jeden den vězení. Vyjimečně může soud ponechat trest OPP v platnosti, prodloužit dobu jeho výkonu až o šest měsíců a uložit odsouzenému dohled, popř. dosud neuložená přiměřená omezení nebo povinnosti.

Trest obecně
prospěšných prací

www.pmscr.cz